

תָּשֵׁבִיט   אָב   תָּשֵׁבִיט
ELUL

ROŠ CHODEŠ

VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ
V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU

Lev ve vavřínovém věnci na Maharalově náhrobku (1610). Foto Dana Cabanová.

ZASEDÁNÍ RADY FŽO V ČR

Třetí letošní jednání vrcholného orgánu federace se uskutečnilo 24. června. Na pořadu bylo celkem osm bodů. Po konstatování usnášeníschopnosti (při zahájení jednání bylo přítomno 36 členů rady ze 47 a byly zastoupeny všechny židovské obce) byla provedena **kontrola zápisu** z minulého jednání (bod č. 1).

Bod č. 2 – volba dvou zástupců do správní rady Židovského muzea v Praze na období 2009-2014.

V řádném termínu došlo 6 návrhů na kandidáty. Stručné životopisy či informace o kandidátech byly rozeslány členům Rady jako podklady pro jednání. Čtyři kandidáti se představili osobně. Poté Rada přistoupila k tajnému hlasování. Dr. Pavlát, ředitel ŽM, se vzdal volby. Tajnému hlasování bylo přítomno 37 členů, odevzdáno bylo 37 platných hlasů. Nejvíce hlasů (21) získal J. Daniček, druhý v pořadí byl J. Munk (20). Oba se tak stali členy správní rady Židovského muzea v Praze na období 2009–2014.

Bod č. 3 – Doporučení dvou kandidátů do správní a jednoho do dozorčí rady Nadačního fondu obětem holocaustu.

Do dozorčí rady NFOH byli na 2 uvolněná místa v gesci FŽO navrženi tři kandidáti. Jejich životopisy byly rozeslány předem.

Do dozorčí rady byli na 1 uvolněné místo navrženi 3 kandidáti: jejich životopisy byly rovněž rozeslány předem.

Rada v tajném hlasování doporučila M. Klímu (36 hlasů) a M. Borgese (32 hlasů) do správní rady a v druhém kole M. Lichtensteina (19 hlasů) do dozorčí rady NFOH.

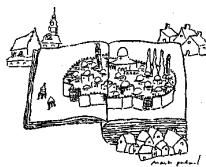
Bod č. 4 – zastoupení přidružených organizací v Radě FŽO.

Na posledním zasedání Rady byl stanoven maximální počet zástupců přidružených organizací v Radě FŽO na 10. Ze dvou navržených variant na způsob konstituování těchto zástupců se většina (34 hlasů) přiklonila k návrhu, aby byli zvoleni na odděleném jednání delegátů přidružených organizací vždy po volbách před ustavujícím shromážděním Rady. Ve smyslu těchto usnesení bude provedena změna ve statutu FŽO.

Bod č. 5 – projednání návrhu Prezidia na schválení klíče pro rozdělení darů ŽM na celé volební období 2008–2012.

Oproti současné praxi schvalování rozdělení darů vždy v aktuálním roce byl vznesen uvedený návrh. Na základě dohody s ŽM by tak mohly ŽO i přidružené organizace vracet nevyužitá finanční prostředky na konci roku do muzea a vyzvednout si je opět v příštím roce. Při stanoveném způsobu dělení darů budou mít jistotu, že vytvořená úspora neovlivní výši jejich podílu v dalším roce. Umožní to rozumně hospodařit i vytvořit rezervu do budoucna. Z 34 přítomných bylo 33 pro, jeden proti. **Návrh byl přijat.**

AKTUALITY

Bod č. 6 – žádost ŽO Děčín o zálohu 200 tisíc Kč z prostředků určených pro příští rok.

Prezidium žádost projednalo a doporučilo ke schválení. Jedná se o částku, která je podmínkou pro dotaci ze strany Ústeckého kraje na opravu střechy děčínské synagogy. V rozpočtu ŽO Děčín na rok 2009 tyto prostředky nejsou.

Pro 32, proti 1, zdržel se jeden. **Žádosti bylo vyhověno.**

Bod č. 7 – Hagibor.

Předseda ŽOP F. Bányai předal přehled nákladů na 1 lůžko v domově seniorů Hagibor. Cena jednoho lůžka se pohybuje kolem 55 000 Kč, doplatek FŽO vychází na cca 30 000 Kč měsíčně za lůžko na rok 2009.

Bod č. 8 – různé.

Informace o blížící se konferenci HEA, doplnění archivu FŽO z fondů bezpečnostních složek. *red*

TRYZNA KEVER AVOT

Záříjová tryzna v Terezíně na památku našich blízkých zavražděných během šoa se koná v neděli **13. září** od 11 hodin.

Objednávky na dopravu, kterou zajišťuje rabinát ŽOP, přijímáme **do 8. září**. Sraz je 13. září v 9.15 před budovou ŽOP, Maiselova 18, Praha 1. Více informací u slečny Alžběty Novákové na telefonním čísle 224 800 849 nebo novakova@kehilaprag.cz. *rabinát*

PROJEKT WINTON TRAIN

Osobnost Nicholase Wintona, který se letos v květnu dožil sta let (viz *Rch* 5/2009), a jeho statečný čin stále přitahují pozornost veřejnosti. Koncem léta uplyne již sedmdesát let od záchranné mise pro 669 převážně židovských dětí z území ohroženého Československa.

Na památku této události a jako „inspiraci dobrem“ pro mladé lidi se připravuje projekt *Winton Train*: České dráhy vypraví dne **1. září** „Wintonův vlak“, který projede tehdejší trasu Praha – Londýn. Uvnitř dobových vagonů tažených parní lokomotivou pojedou někteří potomci Wintonem zachráněných

dětí se svými rodinami. Spolu s nimi do vlaku nastoupí studenti uměleckých škol a významné evropské osobnosti. Symbolické cesty se zúčastní také dcera Sira Nicholase Barbara spolu se svou rodinou. Odjezd vlaku z Hlavního nádraží v Praze, průběh cesty a příjezd na Liverpoolské nádraží v Londýně budou provázet kulturní a společenské akce. Organizátoři doufají, že vlak přivítá Sir Nicholas Winton osobně.

(Veškeré bližší informace naleznete na www.wintontrain.eu.) *wt*

NADAČNÍ FOND OBĚTEM HOLOCAUSTU

NFOH vyhlašuje výběrové řízení na podporu projektů v programech:

Péče – Program podpory projektů sociálně-zdravotní péče se zvláštním zřetelem k potřebám těch, kteří přežili holocaust.

Připomínka – Program podpory projektů sloužících k důstojné připomínce obětí holocaustu a k vzdělávání o holocaustu.

Obnova – Program podpory projektů rekonstrukce, obnovy a zachování židovských památek.

Budoucnost – Program podpory projektů vzdělávacích aktivit v judaismu a rozvoj židovských komunit.

Uzávěrka pro příjem žádostí je 23. září 2009.

Další informace získáte u koordinátorek programů: Péče, Připomínka a Budoucnost: **Andrea Fictumová**, e-mail: fictumova@fondholocaust.cz, tel.: 224 261 573, 737 905 629, fax: 224 262 563, <http://www.fondholocaust.cz>. Obnova: **Marta Malá**, e-mail: mala@fondholocaust.cz, tel.: 224 261 615, 777 331 937, fax: 224 262 563, <http://www.fondholocaust.cz>. *nfoh*

OBSAH

Češi v čele EU 3

Sidra pro tento měsíc 4–5

Záleží na lidské ochetě

rozhovor s kurátorkou ŽMP

M. Sidenberg 6–7

Pražská konference

o majetku obětí šoa 8

Stavěno anděly

o knize Marka Podwala 9

Sochař Dan Kulka 10–11

Fotbal pod žlutou hvězdou 11

Cesta života

výstava k 400. výročí úmrtí

rabího Löwa 12–13

Aleš Veselý v Litomyšli 14–15

Stříbrný Maharal 15

Plno Suchařipů ...a další události 18

Izrael: Nenulový součet 19

Kalendárium 20

Kulturní pořady 21

Zprávy, inzerce 22

Zprávy z obcí 23

Zprávy ze světa 24

České předsednictví Evropské unie bylo švejkovské – a tedy geniální! V poslední době patří v Bruselu k dobrému tónu bušit ze všech sil do té ubohé České republiky. Eurokrati a jejich tiskoví živnostníci, akreditovaní u Evropské unie, provozují *Czech bashing* s elánem, který vzrůstá úměrně tomu, jak jsou omezeny možnosti této malé středoevropské země přiměřeně odpovědět.

Češi, kteří se ujali předsednictví v drsných časech světové ekonomické krize, operace „lité olovo“ v Gaze a za kontinálních problémů v Íránu, Afghánistánu nebo na Srí Lance, nedostáli svým úkolům, omílají dokolečka představitelé jednotlivých komisí i prezidentské kanceláře několika zemí, Francie zejména.

Nejenomže mají za prezidenta zuřivého eurofoba Václava Klause, uprostřed svého předsednického mandátu navíc dokázali nechat padnout vlastní vládu. A to není ještě všechno: namísto aby se chovali slušně a po vzoru Slovinska si na každé mrknutí oka vyžádali souhlas z Paříže, měli tu drzost využít předsednictví k uplatnění vlastního názoru v několika důležitých otázkách.

Ze všech evropských zemí jsou Češi jako národ Židům nejnakloněnější. Na rozdíl od baltských států, kde se dnes staví pomníky bývalým vůdcům, kteří se kolaboraci s nacisty na masakrech Židů podíleli, se Češi „konečného řešení“ nikdy neúčastnili. Vykonalí dokonce odplatu nad jedním z jeho hlavních strůjců Reinhardem Heydrichem, na kterého v roce 1942 provedlo české odbojové komando úspěšný atentát. Český postoj k Izraeli je dnes mnohem méně nepřátelský, než je tomu u většiny evropských států. Odvážili se nazvat kočku kočkou a operaci v Gaze „obrannou operací“ – což bylo nepopíratelné už od jejího zahájení.

Otázka přiměřenosti odvety může být ještě předmětem debaty, ale to je zcela jiná věc, která nijak neubírá na platnosti skutečností, které ji vyprovokovaly, což bylo především nepřetržitě ostřelování Sderotu a jeho okolí Hamásem. Na Brusel, zejména na komisařku zahraničních věcí Rakušanku Benitu Ferrero-Waldnerovou to už bylo příliš, a tak vyzvala Prahu, aby svou formulaci zmírnila. Český ministr zahraničí kníže Schwarzenberg se doporučení podířil s grácií a elegancí vpravdě aristokratickou, když přítom poukázal na protiizraelské fobie, vlastní některým evropským zemím, zejména bruselské byrokracii, která je pověřena mezinárodními vztahy.

KOMPLIKOVANÉ KOMPROMISY

Že Evropa není schopná zaujmout jednotný postoj k izraelsko-arabskému konfliktu, ví každý. Proti zemím, které jsou vůči Izraeli bytostně nepřátelské, jako zapaterovské Španělsko, Řecko, Kypr a severské státy, stojí – z evidentně historických důvodů – Německo, pak Holandsko, ale především Česká republika, která dává Izraeli jasně najevo své porozumění, a vytváří tak protiváhu národům, jež jsou soustavně proarabské. Francie, Velká Británie a Itálie zaujímají v této věci pozici „centristickou“, která se jen lehce odchyluje na jednu či druhou stranu v závislosti na tom,

jejich veřejných projevů to nedokazuje. Ale je nesporné, že má v sobě vůči Izraeli instinktivní nepřátelství, kterému se v pozadí toho, co je pro ni jako pro představitele Evropské unie na mezinárodní scéně únosné, dobře daří.

NEOBVYKLÉ PŘEDSEDNICTVÍ

Navíc se Česká republika v osobě premiéra Mirka Topolánka nenechala přitlačit ke zdi. Když mu deník *Haarec* položil otázku, týkající se prohlášení paní Ferrero-Waldnerové, které podmiňuje prohloubení vztahů mezi EU a Izraelem souhlasem Netanjahuovy vlády s existencí dvou států,

jež pak povede k celkovému řešení konfliktu s Palestinci, Topolánek odpověděl, že deklarace paní komisařky byla „uspěchaná“ a nemá tu váhu, kterou obvykle deklarace komisařů mívají. Dobře řečeno, Topo! Těžko lépe

vyjádřit podstatu skutečného fungování evropské mašinérie a nestydatost eurokratů, kteří si chtějí hrát na veličiny tohoto světa.

Exemplárně si české předsednictví vedlo také v Ženevě při maškarádě jménem Durban 2. Jistě si vzpomínáte na teatrální odchod evropských delegací s francouzským velvyslancem v čele uprostřed projevu Mahmúda Ahmadínežáda. – Stríh! – O několik hodin později se tytéž excelence s výjimkou české delegace vrátily na konferenci a poslouchaly bez námitek litanie orientálních potentátů, kteří se dostavili, aby dali celé planetě o lidských právech lekcí. Přestože všechny rozhlasové i televizní stanice šířily Kouchnerovo tvrzení, že Durban 2 byl velkým vítězstvím demokracie, neboť se nakonec podařilo přijmout kompromisní text (výměnou homosexuálů za hanobení náboženství), byla tato konference vyklizením pozic tváří v tvář radikálním islámským „humanistům“, kteří řídí Radu lidských práv při Organizaci spojených národů. Ale podle Kouchnera a jeho přátel české předsednictví „selhalo“, protože se nesolidarizovalo s neomnichovany.

Toto neobvyklé předsednictví bylo požeňháním: nikdy předtím jsme nemohli vidět vytouženou Evropskou unii fungovat s takovou transparentností.

Češi, díky!

Článek známého francouzského novináře Luca Rosenzweiga (jeho biografii Ariela Šarona nedávno vydalo nakladatelství Garamond) je převzat z měsíčníku Information juive, červen 2009. Překlad Jiří Daníček.

ČEŠI V ČELE EU

*Jak vidí půlrok, kdy EU řídila Česká republika,
Luc Rosenzweig*

kdo je právě u moci. Tak je postoj Sarkozyho Francie Izraeli o něco málo příznivější než za Chiraca a Itálie byla za vlády levice proarabsější, než je za pravicového Berlusconiho. Velká Británie zůstává vždy dvojnásobná a pokrytecká. Za takových okolností se nelze divit, že postoje, které EU formuluje a zaujímá a které jsou výsledkem komplikovaných kompromisů, může každý před domácím publikem interpretovat, jak se mu to právě hodí.

V takovém kontextu může evropský komisař pro zahraničí hrát svoji roli: nejednoznačnost rezolucí přijatých sedmadvacítkou mu je umožňuje interpretovat jedním či druhým směrem. Paní Ferrero-Waldnerová je Rakušanka a není z těch, kdo by připouštěli nějakou zodpovědnost této země za nacistické zločiny. Je to „Waldheimova údernice“ a za diplomatickou kariéru zcela vděčí tomuto bývalému nacistovi, který se mohl stát generálním tajemníkem OSN jen proto, že se mu podařilo zatajit svoji minulost. Byl to Waldheim, kdo poté, co se stal v roce 1986 prezidentem Rakouské republiky, doporučil mladou diplomatku Benitu Waldnerovou svému příteli a nástupci Butrus Butrus-Ghálímu. Ten ji udělal šéfkou protokolu a tam pak nacházely přátelské přijetí a sympatie všechny arabské delegace, pro kariéru v OSN pochopitelně mnohem důležitější než několik západních demokracií a Izrael.

Byla velkou přítelkyní nebožtíka Jörga Haidera. Odhodlaně ho hájila, když bylo Rakousko v roce 2000 v důsledku vládní koalice, která zahrnovala i Haiderovy xenofobní populisty, vystaveno bojkotu států Evropské unie. Nelze tvrdit, že Benita Ferrero-Waldnerová je antisemita; nic z je-

EKEV (SM 7,12–11,25)

„...nejen chlebem samotným žije člověk, nýbrž vším (tím), co vychází z Hospodinových úst, žije člověk.“ (SM 8,3)

Jak Bible hledí na „život“, na časový úsek, jež si každý člověk přeje uchovat co nejdéle, ale ne vždy ho dokáže správně využít?

Je zřejmé, že Všemohoucí došel k názoru, že čerstvě osvobození Izraelité ještě nejsou připraveni na to vstoupit do Zaslíbené země; proto jim připravil výchovný „výcvik“, který trval čtyřicet let (dobu, kdy se obměnila celá jedna generace) a znamenal „zkoušku ohněm“. „A vzpomeň celé cesty, kterou tě vedl Hospodin, Bůh tvůj, těchto čtyřicet let v poušti, aby tě zkusil a zkusil a poznal, co jest v srdci tvém, zdali budeš ostříhati příkazů jeho nebo ne. I zkusil tě a nechal tě hladovět a dal ti jísti manu, které jsi neznal a neznali otcové tvoji, aby ti dal poznati, že nejen chlebem samotným žije člověk...“ (SM 8,2–3)

Na zkušenost v poušti můžeme pohlížet mimo jiné jako na určitý odklad, dočasnou úlevu od Božího rozhodnutí po hříchu Adama a Evy a jejich vyhnání z ráje, podle kterého „v potu svého čela chléb pojidati budeš“.

Na jednu stranu dostávali Izraelité v poušti od Hospodina pokrm, který nemuseli nijak připravovat, stačilo ho jen sbírat a každý měl přesně tolik, kolik potřeboval; na druhou stranu nezažívali porážky ani radosti z vítězství, jež s sebou přináší boj o obživu. Překlad úvodních slov ve smyslu, jak je převedl Targum Onkelos, rozlišuje mezi chlebem nezbytným k existenci a slovem Hospodina, jež je pro lidský život zásadní. K osvětlení tohoto rozlišení se podívejme do Mišny, traktátu *Šabat*, v němž nalezneme seznam 39 fyzických činností, jež jsou o šabatu zakázané. Traduje se, že se jedná o činnosti, které byly zapotřebí k vystavění svatyně, miškanu (2M 31,13). Jenže jedna ze zakázaných aktivit je „pečení“, přičemž při stavbě chrámu se rostliny, které se používaly pro barvení dřeva, „vařily“. Talmud vysvětluje tento rozpor tím, že Mišna si přála zdůraznit činnosti nutné pro pečeni chleba. Když se na zakázané činnosti podíváme z této perspektivy, opravdu nám vychází, že Mišna zakazuje nejprve výrobu chleba, pak výrobu oděvů, poté kůží a nakonec úkony spojené se stavbou. Mišna nás tedy učí, že o šabatu je třeba se vyvarovat tří základ-

SIDRA PRO TENTO MĚSÍC

ních lidských činností – získávání obživy, oděvu a úkrytu, což jsou aktivity, které v podstatě sdílíme se zvířaty.

Co nás ale od zvířat odlišuje, je naše schopnost komunikovat mezi sebou a vstupovat do vztahu s tím, co nás přesahuje.

Kresba Mark Podwal.

Většina lidí svůj život zasvěcuje práci, jež jimž prostřednictvím získává prostředky pro fyzické přežití, pro shromažďování věcí a peněz. V poušti zažili lidé čas věčného šabatu s chutí dokonalejšího světa, v němž není třeba se pachtit za obživou, ale je možné užívat si skutečného smyslu života, vnímat lidskou společnost a Boží slova.

Hebrejský výraz pro život se vyskytuje jen v plurálu – *chajim* – což naznačuje, že smys-

lupný život spočívá v láskyplném vztahu k druhým. Dvě písmena *jod* uprostřed slova jsou zkrácenou podobou Božího jména a současně představují dva Židy pohromadě (*jud* jako *jiduš*). Dvě okolní hebrejská písmena, *chet* na začátku a *mem* na konci, dávají slovo *chom*, tedy teplo, naznačující lásku, cit a starost o druhé jako klíčový smysl lidské existence na zemi. Nikdy jsem se neseťkal s umírajícím člověkem, který by litoval toho, že nestrávil dostatek času v kanceláři – většina lidí na smrtelné posteli nařká nad časem, který měli věnovat své rodině. Na lidi vzpomínáme nejen kvůli tomu, co vytvořili, ale spíše kvůli tomu, jak se chovali k svým bližním, jak dokázali pomoci.

Všední dny jsou zasvěceny vztahu k věcem, k práci. Šabat si uchováváme pro vztahy – pro setkávání, která zanechávají vzpomínky přesahující náš fyzický život.

KI TECE (21,10–25,19)

„Když si muž vezme ženu a pojme ji za manželku...“ (5M 24,1)

Existuje v Tóře pozitivní příkaz, aby se muž oženil? Pokud ano, kde se nachází? Mluví se v ní o polygamií a možnosti „legálních milenek“?

Verš, jež jsme citovali výše a který popisuje, co se stane, když si muž „vezme“ ženu, vykládá velký učenec Moše Maimonides (12. století) jako základní zdroj pro biblický příkaz, aby se muž oženil. Je ale zajímavé, že Roš, tedy rabejnu Ašer (1250–1328), opíraje se o jedinečné a neobvyklé požehnání ženichovi pod baldachýnem, tvrdí, že tím správným biblickým příkazem k svatbě jsou slova „budeš plodný a rozmnožíš se“. Pro tohoto velkého učenice je sňatek jen prostředkem (a zřejmě jen jedním z řady prostředků), jak splnit příkaz zplodit potomky.

Názorový rozdíl pokračuje i v našich zákonících. *Šulchan aruch* (oddíl Zákony o rozmnožování a sňatku) začíná slovy: „Je povinností každého, aby se oženil s ženou, aby se mohl rozmnožit, a každý, kdo se nezabývá plozením potomků, je jako ten, kdo prolévá krev; oslabuje v lidstvu Boží obraz a způsobuje, že z Izraele mizí Boží přítomnost.“

Je zřejmé, že rav Josef Karo, autor zmíněného díla, souhlasí s Rošem: hlavním smyslem sňatku je mít děti.

Nicméně Rama, rav Moše Isserless z Krakova, velký aškenázký učenec 16. století, jako by svému sefardskému kolegovi vyči-

nil, když k jeho slovům (v komentáři, který nazval *Mapa* – tedy „Ubrus“ na Karův „Prostřený stůl“) dodává: „Každý, kdo je bez ženy, je ponechán bez požehnání a bez Tóry a nemůže být nazván celým člověkem...“ Zdá se, že dokonce Ašerův vlastní syn, rabenu Jakov, autor díla *Turim*, se vzdálil od otcových názorů, když ve své kodifikaci halachy říká: „Požehnáno budiž jméno Svatého, budiž požehnán, který svým stvořením přeje jen dobro a který pochopil, že není dobře člověku samotnému. Proto stvořil člověku protějšek (v podobě ženy a manželství). A navíc, neboť účelem stvoření lidského druhu je rozmnožovat se (a udržovat svůj druh), což by bez ženského protějšku bylo nemožné, je člověku přikázáno, aby žil věrně se svou družkou, již mu On stvořil...“ Pro Ramu je tedy plození potomků dodatečným, nikoli hlavním důvodem k sňatku.

Je zajímavé, že ačkoli rav Josef B. Solovejčik (1903–1993) hovořil a psal na téma manželství hojně (viz například *Osamělý člověk víry* nebo *Vykoupená rodina*), ke zmíněné rabínské debatě se alespoň v těchto dílech nijak nevyjádřil. Základním axiomem všech jeho myšlenek je ale tragédie lidské osamělosti, vykoupení člověka skrze manželský kontakt (ten musí zahrnovat nejen spojení těl, ale i duší a myslí) a nezbytnost hlubokého vztahu mezi manželem a manželkou, neboť jen tak může rodina komunikovat i s Bohem.

POST SCRIPTUM

Vypráví se, že významný německý židovský filosof a biblický komentátor 18. století Moses Mendelssohn se zamiloval do své studentky Frumit Guggenheimové, kterou vyučoval Talmud. Problém byl v tom, že Mendelssohn byl sice vynikající učenec, ale byl chudý, malý a hrbatý, zatímco Frumit byla urostlá, krásná a bohatá.

Jednoho dne zahájil lekci tím, že začne pověděl o snu, který se mu zdál předchozí noci a který odpovídal výkladu Talmudu. Slyšel v něm Boží slova, že čtyřicet dní předtím, než se narodil, bylo ustanoveno, že on, Moses, a Frumit se stanou manžely. Ve snu ale viděl také to, že Frumit se měla narodit s hrbem. Proto předstoupil Moses před Boží trůn a řekl, že jelikož jsou muž a žena „jedno tělo“, jedna bytost, žádá, aby hrb dostal místo Frumit on. Hospodin mu vyhověl. Žákyně prý příběh vyslechla, a pak suše poznamenala: „Jestli má tohle být nabídka k sňatku, tak přijímám.“

(Z komentářů rabiho Šlomo Riskina vybrala a přeložila A. Marxová.)

BOHOSLUŽBY v pražských synagogách – srpen 2009

Staronová synagoga

31. 7.	pátek	začátek šabatu	20.00 hodin
1. 8.	sobota	ŠABAT NACHAMU VAETCHANAN 5M 3,23–7,11 hf: Iz 40,1–26 perek 4 mincha	20.15 hodin 21.44 hodin
5. 8.	středa	den 15. av	
7. 8.	pátek	začátek šabatu	20.00 hodin
9. 8.	sobota	EKEV 5M 7,12–11,25 hf: Iz 49,14–51,3 perek 5 mincha	20.00 hodin 21.30 hodin
13. 8.	pátek	začátek šabatu	20.00 hodin
14. 8.	sobota	REE 5M 11,26–16,17 hf: Iz 54,11–55,5 perek 6 mincha	19.45 hodin 21.15 hodin
20. 8.	čtvrtek	1. den Roš chodeš elul	
21. 8.	pátek	2. den Roš chodeš elul začátek šabatu	19.51 hodin
22. 8.	sobota	ŠOFTIM 5M 16,18–21,9 hf: Iz 51,12–52,12 perek 1 mincha	19.30 hodin 21.00 hodin
28. 8.	pátek	začátek šabatu	19.37 hodin
29. 8.	sobota	KI TECE 5M 21,10–25,19 hf: Iz 54,1–10 perek 2 mincha	19.15 hodin 20.44 hodin

*V sobotu a o svátcích šachrit (ranní modlitba) od 9 hodin.
Každé pondělí, čtvrtek a na Roš chodeš šachrit od 6.30 hodin.
Každý všední den maariv (večerní modlitba) od 19.30 hodin.*

Vysoká synagoga

*Ve všední dny šachrit (ranní modlitba) v 8.30 hodin,
mincha (odpolední modlitba) ve 14.00 hodin.*

Jeruzalémská synagoga

*Každou sobotu šachrit (ranní modlitba) od 9 hodin.
Páteční večerní bohoslužby se nekonají.*

Bejt Praha (Španělská synagoga)

Každý pátek kabalat šabat od 19 hodin.

Bejt Simcha (Mánesova 8, Praha 2)

Kabalat šabat každý pátek od 18 hodin.

Hodiny pro veřejnost až do odvolání pouze po předchozí telefonické dohodě.

ZÁLEŽÍ NA LIDSKÉ OCHOTĚ

Rozhovor s kurátorkou ŽMP Michaelou Sidenberg

MICHAELA SIDENBERG (nar. 1970) absolvovala studium dějin umění na pražské Karlově univerzitě. Od roku 1996 působí v pražském Židovském muzeu jako kurátorka uměleckých sbírek (malba, kresba, grafika, fotografie, nová média). V rámci své kurátorské práce se mimo jiné zabývá i problematikou identifikace předmětů a restitucí. V letech 1999–2000 byla jedním ze šesti expertů, jejichž úkolem bylo vypracování vůbec první zprávy o válečných konfiskacích a uloupených předmětech, jež se stále ještě nacházejí ve veřejných sbírkách na území ČR. V uplynulých šesti měsících se jako členka pracovní skupiny zaměřené na problematiku uloupeného umění věnovala intenzivní přípravné práci, jež předcházela mezinárodní konferenci Holocaust Era Assets, již na závěr svého předsednictví EU hostila česká vláda v Praze (o konferenci viz str. 8 a 16).

Paní Sidenberg, kdy začaly restituce uměleckých předmětů v pražském Židovském muzeu?

Ihned po válce, tedy ještě před vydáním prvního restitučního zákona, který vešel v platnost v roce 1946. Hodně tomu napomohlo vedení v čele s doktorkou Hanou Volavkovou. Ta za války pracovala jako kurátorka uměleckých sbírek a zejména po zatčení dr. Josefa Poláka se stala velmi exponovanou osobou: sama nadále vybírala ve skladištích Treuhandstelle konfiskáty k začlenění do muzejních sbírek. Přes své vlastní kontakty a přes kontakty svého manžela, významného českého uměnovědce dr. Vojtěcha Volavky, musela znát spoustu pražských sběratelů a milovníků umění. I když to nemůžeme spolehlivě doložit písemnými prameny, domnívám se, že jejím hlavním motivem byla snaha zachránit co největší množství uměleckého majetku, který byl konfiskován deportovaným, před dalším zcizením. Chtěla vrátit věci původním majitelům, jakmile pomine okupace.

Neexistují materiály o tom, jak si lidé své věci vyzvedávali?

Pokud jde o období bezprostředně poválečné, tedy než vstoupil v platnost zákon 128/1946, nemáme přímé doklady o způsobu vydávání. Z různých svědectví ale víme, že dr. Volavková tolik chtěla pomoci napravit, že byly vydávány předměty i například na základě předložení fotografií či svědectví dalších osob. Vedení muzea z vlastní zkušenosti vědělo, jak těžce se

po válce shánějí nejrůznější doklady, takže připouštělo, aby se identifikace děly i z dnešního pohledu méně striktním způsobem.

Pokud jde o pozdější období, kdy už se vydávalo podle zákona, máme přesné záznamy z tzv. německého katalogu – což je katalog složený z karet, které byly vypracovávány během války při začleňování vybraných předmětů ze skladišť Treuhandstelle do sbírek muzea. Do karet se psala, pokud byla známa, i transportní čísla původních majitelů a lze tam dohledat i razítka z poválečné doby označující restituci

Foto archiv M. S.

na základě restitučního výměru vydaného tehdejšími Ministerstvem práce a sociální péče. Jednalo se o standardní způsob vyčlenění ze sbírek.

Vůli restituovat ukazuje také publikace *Seznam majitelů předmětů uskladněných v Židovském muzeu*, kterou ještě před únorem 1948 vydala Národní správa Židovské rady starších v Praze. Jedná se o abecední seznam 874 osob většinou z Prahy (ale objevují se i jednotlivci z dalších měst – Brna, Olomouce, Prostějova, Třešti, Budějovic ad.) s jejich transportními čísly do Terezína.

A po únoru 1948?

Po únorovém puči nastoupil úplně jiný směr. Vůli po napravení válečných křivd přebíla neochota k restitucím z ideologických důvodů. To je známo např. z korespondence mezi pražskou obcí a státní správou ohledně fragmentu sbírky pražského sběratele obrazů JUDr. Emila Freunda. Když žádaly jeho sestry, které žily od 20. let v USA, o vydání, jejich žádost byla zamítnuta s tím, že není v zá-

jmu státu vydávat významné umělecké předměty občankám nepřátelské imperialistické mocnosti.

Existují dohady o tom, že z muzea se za komunismu nekontrolovaně ztrácely předměty...

Nejprve je třeba říct, že umělecké sbírky, tedy malba, kresba, grafika, fotografie a plastika, se vytvářela jako jakýsi ikonografický doplněk k hlavní sbírce, kterou tvořily předměty rituální. To bylo rozdělení, které prakticky platilo již v období předválečného, tzv. Starého muzea (1906–1939). V poválečném období se pak po domluvě dr. Volavkové s profesorem Zdeňkem Wirthem, který tehdy vedl Národní kulturní komisi, toto vydělení sbírek, v nichž byl shromážděn vizuální materiál, de facto kodifikovalo: sbírky byly rozděleny na tzv. muzeální podstatu (nezcitelné jádro, které tvořily převážně rituální předměty – tedy předměty, jež bylo možné jednoznačně označit jako judaika), a pak vše ostatní, co mohlo být za jistých okolností z hlediska zachování integrity sbírek zbytné.

Pokud jde o odlišné sbírkových předmětů nestandardním způsobem, tyto ztráty nejsou nijak přesně zdokumentovány. Existují příběhy vyprávěné některými z někdejších zaměstnanců, kteří popsali situace, kdy třeba muzeum navštívila nějaká politická delegace, a protože by bylo drahé nechat dělat repliku nějakého vybraného stříbrného předmětu, ten činovník dostal originál ze sbírek. I když vůbec nelze vyloučit, že se to dělo (ostatně je velmi pravděpodobné, že takováto praxe nebyla výsadou Státního židovského muzea), pohybuje se zde spíše ve sféře legend. Lze ověřit jen to, že tu nějaký předmět a byl a kdy ze sbírek zmizel. Ale proč a jak zmizel, to už lze těžko interpretovat.

Byly předměty také vyřazovány?

V dubnu 1950 došlo k zestátnění muzea. To znamená, že se tehdejší komunistický stát rozhodl vzít muzeum pod svá „ochranná křídla“. Ale – a to bylo opravdu ironické, současně bylo rozhodnuto, že za údobí státní správy (tedy za léta 1945–1950, kdy stát do muzea nic neinvestoval) je muzeum vůči státu dlužníkem. Muzeum, které bojovalo o holé přežití, požadované peníze

nemělo. Proto bylo rozhodnuto takto: z části sbírek, které nebyly muzeální podstatou, budou vyčleněny předměty, u nichž se předpokládá, že se o ně již nikdo nebude hlásit (nebo alespoň nikdo, koho by komunistický režim uznal za legitimního žadatele o restituci), a tyto předměty že se pak zčásti převedou na stát.

Část předmětů vyjmutých ze sbírek touto cestou bylo možné v druhé polovině 90. let identifikovat ve sbírkách pražské Národní galerie. Předměty, které byly distribuovány na nejrůznější ministerstva (např. jako vybavení kanceláří), nebo předměty odprodané přes n. p. Antikva ale v podstatě dohledat nelze. Potíž je v tom, že už v onom tzv. německém katalogu byly popsány většinou velmi zběžně. Seznamy pořízené v souvislosti s vynětím ze sbírek a následným odprodejem jsou zpravidla ještě méně kvalitní.

Jak vypadal takový popis obrazů?

Třeba tam byl záznam, že se jedná o soubor akvarelů signovaných PC. To mohlo klidně být Paul Cézanne, ale taky to mohlo být cokoli jiného.

Někdy je těžké ověřit autenticitu díla, které máte před sebou, tak si asi dokážete představit, jak obtížné je určit obraz, který máte jen popsán, a to často velmi nekompetentním způsobem.

Objevují se zmizelé předměty třeba na aukcích a snaží se je ŽM získat zpět do sbírek?

Objevují a snažíme se. Ale je to složitý proces a hlavní role v něm hrají neslučitelnost našich a zahraničních právních systémů a také lidská ochota, či neochota. Aukce se totiž často odehrávají v cizině a záleží nejen na tom, kde se ta která aukce koná, ale také například na tom, z jaké země je aktuální držitel sporné věci. Vždycky záleží na tom, jak si majitel představuje, že bude věc nahrazena. Jistě se může stát, že někdo koupí věc v dobré víře, investuje do jejího restaurování a uložení, ale zaštitovat se dobrou vírou může i někdo, jehož svědomí není ani zdaleka tak čisté. Z hlediska platných právních úprav nakonec stačí, když současný držitel předmětu doloží svou dobrou víru vlastním čestným prohlášením. Veškerá tíha důkazního břemene pak leží na straně toho, kdo si činí nárok na vydání předmětu.

Jsou to těžké situace, v nichž hodně záleží na osobním jednání. Neexistuje jeden legální nástroj, který by bylo možné aplikovat.

Jak se chovají aukční domy?

Velké aukční domy mají dnes už často

vlastní oddělení, která se zabývají průzkumem vlastnické historie dražených předmětů. To je případ vídeňského Dorothea či aukčního domu Sotheby's.

Řekla bych, že větší problémy jsou obecně s vedením českých poboček mezinárodních aukčních domů a menšími aukčními síněmi v Čechách, kde stále spousta lidí považuje to, co je na hranici zákonnosti, za přijatelné.

Můžete připomenout nějaký konkrétní případ?

Nedávno jsme při rutinním listování aukčními katalogy objevili dvě olejomalby, které prodávala pražská pobočka Dorothea. Současný držitel žije v Čechách a zaštituje se tvrzením o nabytí v dobré víře. Skutečnost je taková, že oba dva obrazy prošly sbírkou pražského ŽM, odkud zmizely někdy mezi léty 1967 a 1994. Na základě záznamů z německého katalogu a dalších archivních dokladů se mi podařilo identifikovat nejen původní majitelku obou děl (paní Margit Hahn, sestra autorky obrazu – Ilony Singer), ale také s velkou pravděpodobností určit, kdo je na portrétech. I když Margit, její matka i její jediný syn Jan zahynuli během války, je jistá naděje, že by mohli žít další příbuzní rodiny.

Na podzimní aukci jednoho z obrazů nám pracovníci pražského Dorothea nevyšli vstříc, vedení pobočky obraz prodalo a ani nepovažovalo za nutné před aukcí uvést, že se jedná o obraz problematického původu. Umožnilo tak, aby ten, kdo nakonec obraz koupil, dílo nabyt v dobré víře. V tomto směru bych se nebála podobné jednání přirovnat například k praní špinavých peněz. To ale nebyl konec.

Na jaře tohoto roku se konala v pražském Dorotheu další aukce. Po předchozí zkušnosti jsme se obrátili rovnou na mezinárodní organizace a na vídeňské vedení Dorothea a situace se vyvíjela úplně jinak: najednou začali lidé v Praze spolupracovat, dílo bylo staženo z aukce a vráceno držiteli. Ten se je sice může snažit dále prodat, ovšem už s vědomím, že je registrováno v mezinárodní databázi uloupeného umění.

Jak hodnotíte pražskou konferenci o uloupeném židovském majetku?

Bylo by naivní očekávat, že takováto mezinárodní konference může dojít k nějakým závěrům, jež by řešily problémy, jimž čelíme v oblasti restitucí v České republice. Také si myslím, že ty naše problémy jsou vlastně docela „salonní“ ve srovnání s tím, co je třeba řešit v bývalých zemích

Sovětského svazu, na Balkáně, ale třeba také v Itálii. V bývalých sovětských republikách existuje problematika komunálního majetku, majetku různých židovských asociací, obcí, rabínských seminářů, které nebyly po válce obnoveny. Celé jejich majetkové podstaty vplynuly do sbírek nejrůznějších etnografických institutů, regionálních muzeí nebo archivů a knihoven.

Myslím, že jedním z cílů pražské konference, nikoli oficiálně vyhlášených, ale silně přítomných, bylo vytvořit situaci, v níž by současné reprezentace post-sovětských zemí byly nuceny se tímto problémem zabývat.

Otázkou ovšem je, co se stane, pokud se podaří nějak vyčíslit dosud nerestituovaný židovský majetek v těchto oblastech. Ten totiž není pouze dosud nerestituovaný, ale z velké části lze předpokládat, že je také nerestituovatelný. To znamená, že nárok zde pravděpodobně bude uplatněn prostřednictvím nějaké mezinárodní židovské organizace, jako je například Claims Conference.

V čem by pak byl problém?

Nevím, nakolik může být spravedlivé centrální přerozdělení prostředků získaných například z výplaty finančních náhrad. Situace v post-sovětských zemích totiž není vždy taková, že na různých místech neexistují žádné židovské community. Může to být tak (to jsem například viděla v litevském Vilniusu), že místní obec tvoří spousta starých lidí, kteří potřebují pomoc v základních věcech. Nejsou ale tak znalí a aktivní, aby se o tu pomoc nějak hlásili, a už vůbec ne v mezinárodním měřítku.

Vy sama jste si k pražské konferenci připravila pět poznámek. Mohla byste je stručně shrnout?

Své poznámky, které jsem shrnula do pěti bodů, jsem napsala pod dojmem konference v Berlíně.

Je to v podstatě pět témat, která odrážejí problémy v oblasti identifikace a restituce uloupeného umění v ČR. Jejich řešení by ovšem předpokládalo legislativní úpravy, takže mi je jasné, že snadno je řešit nelze.

Stručně: 1) Aby byla možná systematická a co možná neúplnější identifikace uloupených předmětů a jejich následné vrácení původním majitelům či jejich příbuzným, je podle mého názoru důležité systematické provádění průzkumu původu všech sbírkových předmětů ve státních, krajských, městských a soukromých institucích.

(pokračování na str. 20)

ZNOVU O MAJETKU OBĚTÍ ŠOA

V Praze se bilancovalo 10 let od konference ve Washingtonu

Před více než deseti lety, v prosinci roku 1998, se ve Washingtonu konala přelomová konference, která se zabývala osudem majetku uloupeného během šoa. Do Spojených států se tehdy sjeli zástupci 44 států a 13 nevládních organizací. Přestože se předtím již uskutečnila obdobná setkání, která se po více než čtyřiceti letech od konce druhé světové války zaměřila na zatím nevyřešenou problematiku majetkových křivd obětí nacismu, byla washingtonská konference ojedinělá svým rozsahem i obsahem. Fakticky poprvé se totiž na toto téma zaměřila široká mezinárodní veřejnost na nejvyšší možné politické úrovni. Svou záštitu jí udělil prezident Bill Clinton a úvodní projev přednesla tehdejší ministryně zahraničí Madeleine Albrightová, ve státních delegacích byli vysocí političtí představitelé mnoha zemí, včetně Vatikánu.

Konference tehdy nepřijala žádná závazná ustanovení, ale dá se říci, že již jejím konáním byl v mnoha zemích

započat či urychlen proces vyrovnávání se s dědictvím nacistické minulosti, které bylo po několik desetiletí zakonzervováno v důsledku studené války. Pro mnoho zemí se stal Washington impulsem k otevření problematiky šoa jako takové a mnoho nevládních organizací, včetně významných židovských, si uvědomilo nutnost spolupráce na řešení často spleťtých kauz.

ČEŠI SE MAJÍ ČÍM POCHLUBIT

V České republice byla v té době situace trochu jiná. Díky iniciativě Federace židovských obcí byla problematika restitucí židovského majetku několikrát v popředí politického zájmu. Došlo již k tzv. exekutivnímu vydávání některých nemovitostí židovským obcím, v běhu byly novelizace restitučních zákonů, týkajících se fyzických osob, a na základě programového prohlášení vlády se připravovala práce tzv. Smíšené pracovní komise vlády a FŽO, která se měla danými okruhy intenzivně zabývat. Smíšená komise – vedl ji tehdejší místopředseda vlády Pavel Rychetský – mj. doporučila koncem roku 2000 vznik některých důležitých institucí (např. Nadačního fondu obětím holocaustu), navrhla příslušné legislativní úpravy, které byly státem a příslušnými orgány přijaty.

Česká republika se proto měla čím pochlubit, alespoň na tomto poli.

Smíšená pracovní komise také iniciovala další archivní výzkum provenience uměleckých děl v českých a moravských muzeích a galeriích, kterého se ujalo Centrum pro dokumentaci majetkových převodů kulturních statků obětí druhé světové války při Ústavu soudobých dějin Akademie věd ČR. Centrum mělo rovněž povinnost svolat každé dva roky mezinárodní vědeckou konfe-

Z průběhu konference v Kongresovém centru v Praze. Foto Forum 2000 Foundation.

renci, zabývající se touto tematikou. První z nich se uskutečnila v Brně (2003), následoval Český Krumlov (2005) a Liberec (2007). Další měla připadnout na rok 2009, avšak Centrum společně s FŽO pojalo ambiciózní plán – zahrnout plánovanou konferenci do programu předsednictví ČR v Radě Evropské unie. K tomu přistoupil zájem americké administrativy uspořádat bilanční setkání, které by se zaměřilo na to, zda a jak byly závěry washingtonské konference uvedeny v jednotlivých zemích v život. To vše nakonec vyústilo v pražskou konferenci o osudech majetku obětí šoa, která se konala jako poslední akce českého předsednictví v prostorách Kongresového centra a v Terezíně od 26. do 30. června letošního roku.

EXPERTI JEN NEZÁVAZNĚ

Od samého počátku se úkolu zajistit konání takového prestižního setkání ujal tehdejší místopředseda vlády a ministr pro evropské záležitosti Alexandr Vondra. Z jeho iniciativy premiér Topolánek v polovině loňského roku zosleal pozvání svým kolegům ve 46 zemích. Vznikl organizační výbor, v němž byli zastoupeni všichni, kdo se nějakým způsobem měli na chodu konference podílet. Předsedou výboru byl vládou jmenován dr. Miloš Pojar, bývalý

český a československý velvyslanec v Izraeli, který se již skvěle osvědčil při ročním českém předsednictví mezivládní organizace *International Task Force for Holocaust Education, Remembrance and Research*. Technické a organizační zajištění pražské konference převzala instituce také již velmi dobře zavedená, a to *Forum 2000*, známá jakožto hlavní organizátor stejnojmenných konferencí, za nimiž stojí Václav Havel, Elie Wiesel a další světové osobnosti.

Práce se rozdělila do několika hlavních sekcí. Šlo o to navázat na témata washingtonské konference a rozšířit či prohloubit jejich význam. Vzniklo několik pracovních skupin: první se zabývala osudem uměleckých předmětů, další se zaměřila na restituce nemovitého majetku, samostatně se zpracovávala problematika judaik (i když záběr pracovní skupiny byl o něco širší), další tým se zaměřil na vzdělávání. V průběhu příprav se organizátoři setkali ještě s dalším tématem, které se ukázalo jako samostatné a – jak mnozí tvrdili – nejvýznamnější. V USA, Izraeli a dalších zemích se v posledních letech ustavilo několik skupin aktivistů, kteří začali

vehementně poukazovat na nedobrou sociální situaci, v níž se ocitli někteří lidé, kteří přežili šoa. Mluvílo se dokonce o špatném zacházení v domovech důchodců a o životních podmínkách za hranicí chudoby. Organizační výbor proto ustavil zvláštní pracovní skupinu, která se zabývala sociálními programy pro přeživší.

Byla také ustavena zvláštní poradní skupina, která sestávala převážně z diplomatů pražských zastupitelských úřadů nejvýznamnějších zemí. Ti měli za úkol připravit cestu pro co nejschůdnější přijetí závěrů konference ve formě písemného dokumentu. Avšak zde nastal určitý problém. Pracovní skupiny, tvořené významnými mezinárodními odborníky toho kterého oboru, se – po mnoha často i vzrušených debatách, odehrávajících se korespondenčně, ale také na tzv. předkonferencích v několika hlavních městech Evropy – dokázaly shodnout na formulaci závazných doporučení, která by měly podle jejich názoru účastnické státy konference přijmout. Ke značnému rozčarování a zklamání pracovních skupin k tomu nedošlo. Diplomáté totiž začali poukazovat na to, že je nemožné, aby se 46 zemí dohodlo na dokumentu, který by jasně deklaroval jednotlivé kroky. A tak se místo zpracování tzv. expertních závěrů

(pokračování na str. 16)

STAVĚNO ANDĚLY

Pět ukázek z knihy Marka Podwala o Staronové synagoze

*K Bohu lidé promlouvají
modlitbou.*

Modlit se můžeme kdekoli.

*Místem, kde se scházejí k modlitbě
Židé, je synagoga.*

Už se dávno zapomnělo,

kde kdysi stávala první synagoga.

Ale existuje jedna,

starší než ostatní,

v níž se Židé stále modlí.

*Synagoga ukrývající tolik příběhů,
z kolika kamenů je postavena.*

***

*Kameny čtyřhranné, kameny
kulaté,*

*kamenné dveře, kamenná zem,
kameny vytesané do tvaru listů,
nebo hroznů,*

*říká se, že je všechny přinesli
andělé*

*do magické Prahy,
kde kámen po kameni
vystavěli synagogu.*

***

*Kameny malé, kameny velké,
kamenné lavice, kamenné schody,*

*kámen vytesaný do tvaru hvězdy,
jiné popsané slovy,
skládají synagogu,
kterou lidé nazvali
Staronovou.*

***

*Pod kamenem ve tvaru hvězdy,
se muži ženili a ženy vdávaly.
V blízkosti kamenů popsaných
slovy
se děti učily číst.
Melodie modliteb
byly tak překrásné,
že je zpívali i ptáci.*

***

*Kameny těžké, kameny lehké,
kamenné pilíře, kamenné zdi,
kameny vytesané do tvaru větví,
jiné do tvaru kořenů.*

*Jak anděl předpověděl –
žádný kámen se nepohnul.*

*Kámen po kameni, jako ozvěna,
šeptají modlitbu*

„Příští rok v Jeruzalémě!“

A čekají na návrat.

MARK PODWAL, ilustrátor mnoha knih pro děti i pro dospělé, žije a pracuje v New Yorku. Vystudoval medicínu a té se stále úspěšně věnuje. V Čechách ho však známe především jako umělce, který našel v Praze a v její (nejen) židovské historii a podobě místo, které se stalo domovem jeho výtvarných nápadů a fantazie. Motivy pražských staveb, synagog a židovských hřbitovů stejně jako ornamenty a detaily z parochetů, stříbrných rimonim, štítů a pláštíků pražských tór či kidušových pohárů najdeme, někdy jako detail, jindy jako hlavní téma, na většině jeho prací. Postupem času si Podwal vytvořil osobitý styl v kresbě i v barevnosti a stal se jedním z autorů, kteří jsou v oblasti židovských výtvarných témat původní a nezapomenutelní.

Mark Podwal Prahu často navštěvuje a už řadu let spolupracuje s pražským Židovským muzeem, které mu uspořádalo několik výstav, vydalo katalog kreseb a pro které vytvořil i obrázkový kalendář. Kniha *Stavěno anděly: Příběh Staronové synagogy* je nejspokojivějším dokladem toho, co zde bylo řečeno. Podwal je autorem textu i ilustrací, knihu nechalo přeložit a vydalo Židovské muzeum a je určena (nejen) dětským čtenářům. Je v ní zachycena esence

Podwalova vztahu k Praze, k její židovské čtvrti a k jejímu duchovnímu i fyzickému středu, Staronové synagoze. Příběh je napsán čistě a prostě jazykem, ve kterém je něco z modliteb, pronášených po staletí v jejich zdech. Děti mu budou rozumět určitě, a jistě by mu rozuměli i andělé, kdyby nebyli tak jednostranně orientováni pouze na hebrejštinu. Knihu autor věnoval „pražským přátelům, kterým andělé postavili synagogu“.

jd

SOCHAŘ DAN KULKA

Praha ještě nesplatila svůj dluh

Dan Kulka a plastika *Klíčení*. Foto rodinný archiv, 1977.

Před třiceti lety zemřel předčasně v Jeruzalémě sochař a malíř Dan Kulka, jehož život a tvorba byly úzce spojeny s vývojem českého umění v 60. letech. Podle Viktora Fischla byl Kulka neobyčejně bohatou a komplikovanou osobností plnou protikladů, která musela každou nalezenou jistotu opustit, aby dosáhla nové. Tato nejistota, která snad měla příčinu ve ztrátě otce v raném dětství, se během jeho dospívání spíše stupňovala, byla však nepochybně také zdrojem jeho tvorby.

HLEDÁNÍ

Narodil se 29. května 1938 ve Zlíně Olze a Milanu Kulkovým. Dětství, prožívané v Novém Hrozenkově v Beskydech, znamenala okupace. Otec zahynul v nacistickém koncentračním táboře Hamburk-Neuengamme, matka s dětmi Danem a Liou se zachránila. Později se provdala za svého švagra Ericha, který přežil Osvětim i se synem Ottou a přijal jméno Kulka na památku své první ženy, jež zahynula na pochodu smrti. Z nového manželství se narodil syn Tomáš. V roce 1951 se rodina přestěhovala do Prahy, syn Otto odešel už v roce 1949 do Izraele.

V Praze se Dan musel nejprve dva roky „sblížovat s dělnickou třídou“ v zednickém učilišti a až v r. 1955 mohl nastoupit na střední výtvarnou školu, kde vznikaly i jeho první sochařské a malířské práce. Po dvouleté vojenské službě pak studoval v letech 1961–1967 na Vysoké škole uměleckoprůmyslové sochařství v ateliéru prof. Jana Kavana. Během studia věnoval mimo jiné pozornost ženskému aktu (výsledkem byla půvabná pískovcová socha *Matky s dítětem*), s úspěchem se věnoval také portrétu, jehož vynikající ukázkou je žulová hlava *Tkadlečka* (1964). S velkým zaujetím pracoval na bustě *Franze Kafky*, za niž získal první cenu v soutěži Památníku národního písemnictví (1968). Ve figurální tvorbě se rychle odklonil od dobového monumentalismu k menším figurálním výrazovým studiím, často s literárním nebo divadelním námětem a groteskní deformací, z nichž jmenujme alespoň *Ženu obchodního cestujícího* (1967).

V roce 1962 navštívil Dan společně s bratrem Tomášem Izrael a svého bratra Ottu Dova. V Rakousku a Itálii byl uchvácen uměleckými sbírkami a architekturou Florencie, Říma a Neapole. Později cestoval do Antverp, Londýna, Paříže a Německa, měl první výstavy v Akademii výtvarných umění v Praze a v Moravské galerii v Brně.

V NOVÉM DOMOVĚ

Krátce po sovětské okupaci emigroval Dan do Vídně, a odtud do Toronta, kde se

s ostatními českými a slovenskými umělci účastnil několika výstav. V této neklidné době vytvořil řadu menších figurálních plastik, z nichž k nejzajímavějším patří *Okupace* (1968), v níž sovětskou invazi pojímá jako akt znásilnění, *Raněný bojovník* (1969), plastika věnovaná památce Jana Palacha, a některé expresivní studie ženského aktu. Vydělával si výukou sochařství na večerní univerzitě a na College of Arts v Torontu. V roce 1970 se u něj projevil první příznak psychické nemoci, kvůli níž musel být hospitalizován. Při pobytu v rehabilitačním centru Collingwood se zabýval především keramikou. Jeho hlava Franze Kafky byla v té době vystavena na kafkovské expozici v Národní knihovně v Jeruzalémě.

Na podzim 1970 se Dan vrátil k rodině, která v roce 1968 emigrovala do Izraele, a usadil se v Jeruzalémě, v roce 1976 se oženil s profesorkou molekulární biologie Hannou Engelberg. Začal vytvářet ryze abstraktní bronzové plastiky jako *Melancholie*, *Ženské torzo* (1970), *Kyvadlo* (1971) a díla, jako je *David*, *Anděl* nebo *Růst* (1970), v nichž abstraktní a figurální prvky spojoval s expresivní modelací a která jsou snad pro jeho dílo nejcharakterističtější. V roce 1974 vytvořil vynikající portrét prof. Hugo Bergmanna, prvního rektora Hebrejské univerzity, a plastiku pro mateřskou školu v jeruzalémském předměstí Neve Jakov. Pozoruhodné jsou jeho drobné prostorové studie tanečnic, které připomínají Degase. Další plastiky zachycují celou škálu výrazu od geometricky abstraktního

Pontius Pilatus, bronz, 1972.

tricky abstraktního *Snu Venuše od Botticelliho* (1972) ke klasické modelaci *Pontia Piláta* (1972) až po futuristickou postavu *Samsona* (1973) či expresivní *Dřepící* (1973), *Jomkipurovou válku* (1973), velký bronzový *Růst* (1974, 1975) nebo citlivě modelované postavy *Archimeda* (1977) a *Sarah Bernhardtové* (1979), vystavené ve vestibulu jeruzalémského divadla. V závěru jeho tvorby převažovala řada čistě abstraktních plastik

z bronzu, vyleštěného do zrcadlového lesku – hlava královny Nefertiti (1978), *Dělení*, *Astronaut* aj. Abstraktní plastiky se

mu podařilo realizovat i pro veřejný prostor – *Vzlet* pro čtvrť Gilo (1975) a *Klíčení* pro předměstí Ramot (1977) v Jeruzalémě. V posledním období svého života se zvýšeným úsilím maloval obrazy, výrazově abstraktní a překvapivě živě barevné kompozice.

Rozjímající žena, tuš a akvarel, 1977.

Mnohostrannost Kulkových výrazových možností, rozpor mezi syrovou expresivitou a abstraktní vizí byly příčinou trvalého napětí, které se snad projevilo i v jeho nemoci. Zemřel 10. srpna 1979 po sebevražděném pokusu ve věku 41 let. I v předčasném odchodu ze života připomíná českožidovského sochaře Ottu Gutfreundu, s jehož dílem se zdá mít Kulkova tvorba nejednu souvislost.

JE TO I ČESKÝ UMĚLEC

Podstatná část Kulkova díla patří Izraeli. Krátce po příchodu, už v roce 1972, měl první výstavu v Domě umělců v Jeruzalémě, poté vystavoval samostatně v jeruzalémské The Little Gallery (1974), v Haifě a v Be'er Ševě (1975), o rok později v Mannheimu. První soubornou výstavu mu uspořádali dva roky po smrti v jeruzalémském Domě umělců, celou šíří jeho sochařské i malířské tvorby však ukázala až velká retrospektiva v roce 1985 v Muzeu v Bochumi, která pak putovala do Muzea moderního umění v Tel Avivu.

Přestože izraelská kritika přijímala od počátku Kulkovo dílo velmi kladně, až po této posmrtné retrospektivě ho uznala za umělce mezinárodního formátu. K oběma posledně jmenovaným výstavám byl vydán obsáhlý katalog, který připravili P. Spielmann a M. Sheps.

Praha na jeho větší výstavu stále čeká. Je to velký dluh: Kulkova tvorba zjevně patří i do kontextu českého umění.

ARNO PAŘÍK

KUCHAŘI, ŘEZNÍCI, KREJČÍ...

O fotbalu jako součásti života v ghettu

Téma, které zpracovává František Steiner ve své knize *Fotbal pod žlutou hvězdou*, je překvapivě zajímavé: kopaná v ghettu Terezín, fotbalová mužstva a zdejší zápasy, soutěže, ligy, dokonce fotbalový superpohár, slavní hráči v ghettu, kteří sem přišli z Čech a dalších zemí, ale také vnímání fotbalu, podobně jako kulturní činnosti v ghettu, jako cesty k zachování lidské důstojnosti a víry v přežití. Ačkoli knížka přináší řadu zajímavých informací a svědectví, jako celek je bohužel nevyvážená, takže je možná jen prvním krokem k důkladnějšímu a čtenářsky vstřícnějšímu zpracování tématu.

DESÍTKY TÝMŮ

Podle údajů v knize existovalo v Terezíně na několik desítek týmů, rozdělených podle pracovního zařazení (Zemědělci, Péče o mládež, Zahradníci, Sklad použitého textilu atd.) či předválečných sportovních klubů (Union, Star, Maccabi Praha, SK Sparta atd.), byla i družstva mládeže (Punta, Bobří, Nešarim apod.), existovali tu trenéři, technická komise, komise rozhodčích, u každého utkání byl lékař; ligovým zápasům přihlížely tisíce lidí a psalo se o nich do sportovních rubrik mládežnických časopisů. O vítězích utkání nerozhodovalo jen umění hráčů, ale také jejich strava (výhodu měla družstva kuchařů a řezníků), odměnou byl potlesk tisíců a fotbalová trofej. K fotbalovým esům a výborným hráčům ghetta patřili Pavel Mahrer z Teplic, „Naci“ Fischer z Vídně, Petr Eisenberg-Erben z Ostravy, Jan Burka z Postoloprta, Pražáci Jiří Taussig-Tesař, Tommy Katz-Karas, Miloš Gut (Dobry), Jiří Popper (Pavel), Arnošt Lustig a další. Autor zmiňuje i dva slavné židovské hráče, kteří si v Terezíně neahráli: první, slávista Zdeněk Kummermann z Prahy, zahynul ve vyhlazovacím táboře, druhý, Leopold „Jim“ Štastný z Bratislavy, dostal od Tisa výjimku a nebyl deportován. Samostatná kapitola je věnována článkům (mimořádně velmi vtipným) „sportovních redaktorů“ v časopisech mládeže.

NOVINÁŘSKO-ODBOBNÝ STYL

Problém knihy je v tom, že tyto a mnohé další pozoruhodné údaje autor předkládá poněkud chaoticky. Hlavní slabinou textu je jeho nevyrovnaný novinářsko-odbojný styl,

prolínání notoricky známých faktů (např. historie ghetta Terezín) s údaji, které jsou opravdu poutavé, odbočky k tématům, jež s tím hlavním přímo nesouvisejí (pasáž o posttraumatickém syndromu ad.). Současně autor text obtěžkal řadou detailů ze světových a domácích fotbalových soutěží, které dobře zná ze své práce sportovního redaktora v Lidové demokracii, ale pro popis fotbalu v Terezíně jsou zcela nepodstatné. Nevyvaroval se ani faktických chyb, např. na straně 111 uvádí informaci o příchodu transportů podvyživených a hrůzně hubených „muslimů“. Za cenné části lze ale určitě považovat ty, které jsou věnovány systému družstev a soutěží v ghettu, portrétům jednotlivých hráčů a svědectví pamětníků (i když i zde nacházíme úvahy zcela obecného charakteru).

LIGA TEREZIN V IZRAELI

Je zajímavé, že při hledání způsobu, jak předkládat události šoa mladým lidem tak, aby vzbudily jejich zájem, hraje fotbal nezanedbatelnou roli. Současný ředitel Bejt Terezin (izraelské sdružení a kulturní centrum na paměť terezínských vězňů) Oded

Breda, který se zúčastnil červnové pražské konference (o ní viz str. 8 a 16), hovořil o nových projektech sdružení. Jedním z nich je *Liga Terezin*, jehož jádrem je právě příběh ghetta prostřednictvím tamějších fotbalových utkání. Zatím se na toto téma konala výstava, již v telavivské galerii instaloval výtvarník Guy Raz, další, vzdělávací výstava bude přístupna

od září v Bejt Terezin. O. Breda zmínil též akci, která se v Tel Avivu uskutečnila na jaře letošního roku: hráči mužstva Maccabi Tel Aviv pozvali na jedno své utkání terezínské pamětníky Petra Erbeny a Jakova Cura. Ti před zaplněným stadionem vyprávěli o Terezíně a o tom, co jako fotbalisté v ghettu zažili. Fanoušci Maccabi se také poprvé dozvěděli, proč mají jejich hráči žluté dresy: původní barvy oblečení fotbalistů byly totiž modrá a bílá, žlutý dres si oblékli roku 1942 v reakci na zavedení žluté hvězdy pro Židy v Evropě. am

(František Steiner: *Fotbal pod žlutou hvězdou*. Vydalo nakladatelství Olympia v Praze roku 2009, 140 stran, 133 Kč. Více informací o *Lize Terezin* lze nalézt na adrese www.bterezin.org.il.)

CESTA ŽIVOTA

Výstava k 400. výročí úmrtí rabiho Löwa

Letos uplyne 400 let od úmrtí rabína Jehudy Löwa ben Becalela, známého v židovském světě pod akronymem Maharal. Rabi Löw je nejznámější osobností židovské Prahy, jeho náboženský, pedagogický a fi-

nější rabínské autority své doby (Chajim působil ve Wormsu a Friedbergu, Sinaj v Praze a Mikulově, Šimšon v ukrajinském Kremenci). Jehuda si uchoval k rodné zemi blízký vztah: je pravděpodobně,

roku 1583 přenesl své sídlo do Prahy a udělil pražským Židům řadu privilegií. Do nového rezidenčního města přijížděli z celé říše římské diplomaté, aristokraté, významní umělci, vědci, bohatí bankéři a obchodníci. Také do ghetta se stěhovali Židé nejen z Čech, ale i z ciziny. Odhady počtu obyvatel Židovského Města, které čítalo přes 250 domů, kolísají mezi třemi až pěti tisíci. K jeho nejvýznamnějším osobnostem patřil primas Mordechaj Maisel

Franz Hogenberg podle Jorise Hoefnagela, *Pohled na Prahu z Letné*, kolem 1591, kolorovaný dřevořez, papír, Kolín n. Rýnem. Národní galerie v Praze.

losofický odkaz zůstává dodnes živý a inspirující. Výročí, které připadne na 7. září 2009, je vzpomínáno na celém světě, ústředním místem těchto oslav je však Praha, kde rabi působil a kde je také pohřben. K výročí uspořádalo Židovské muzeum ve spolupráci se Správou Pražského hradu v Císařské konímě výstavu *Cesta života: Rabi Jehuda Leva ben Becalel (kol. 1525–1609)*, na níž bude představena řada dobových rukopisů, tisků a artefaktů ze sbírek muzea, které obohacují vzácné předměty zapůjčené z dalších českých i zahraničních institucí. Mezi nejdůležitější exponáty patří Maharalovy spisy doplněné dokumenty souvisejícími s jeho osobností.

Pražská výstava má dvě hlavní části: první je věnována historickému rabi Löwovi a autentickým tradicím s ním spojeným, druhá je zasvěcena rabiho odkazu a legendám spjatým s jeho jménem.

V POLSKU A NA MORAVĚ

Rabi Jehuda Löw ben Becalel se narodil s největší pravděpodobností kolem roku 1525 v polské Poznani, v rodině pocházející z Prahy. Jeho otec Becalel ben Chajim sám rabínem nebyl, svým synům Chajimovi, Jehudovi, Sinajovi a Šimšonovi však umožnil získat vynikající vzdělání, kterým jim dovolilo zařadit se mezi nejvýznam-

že studoval na tamních ješívách, zejména v Krakově, v letech 1584–1587 a 1592–1595 byl zemským rabínem v Poznani, v Krakově vydal roku 1582 své stěžejní dílo *Gevurot ha-Šem* (Mocné činy Hospodiny). Těžištěm jeho působení však byly české země.

Málo se ví, že rabi Löw byl dvacet let (1553–1573) moravským zemským rabínem se sídlem v Mikulově. Kromě rozhodování sporných otázek náboženského práva a výuky v ješívě se věnoval kodifikaci statut moravských židovských obcí. Statuta umožňující efektivní fungování židovské samosprávy kladla mj. důraz na organizaci a financování židovského školství. Rabi se pokusil také prosadit přísný zákaz užívání a prodeje rituálně nezpůsobitelného vína (*jajin nesech*), avšak bez velkého úspěchu. Roku 1573 se úřadu vzdal a přesídlil do Prahy. Později, v roce 1587, působil patrně krátce jako rabín v Prostějově.

V PRAZE

Maharal přišel do Prahy deset let po odvolání druhého Ferdinandova vypovězení Židů, kdy se za vlády Maxmiliána II. (1564–1576) situace pražských Židů obracela k lepšímu. V Maxmiliánově politice pokračoval Rudolf II. (1576–1611), který

(1528–1601), jehož služeb využívala aristokracie i císařský dvůr. Svého značného jmění užíval k velkorysému financování edukativní a sociální činnosti pražské židovské obce a také k územnímu rozšiřování ghetta. Podílel se na výstavbě nové Židovské radnice a Vysoké synagogy, později zbudoval vlastní (Maiselovu) synagogu a věnoval těmto svatyním mnoho svitků Tór a kultových předmětů.

Maharal se po příchodu do města svých předků stal rektorem *Klausu*, soukromé rabínské akademie, a zároveň zřejmě zastával úřad rabínského soudece (*dajan*). Po úmrtí pražského vrchního rabína Jicchaka Melnika (1583) se očekávalo, že se stane jeho nástupcem, avšak v rabínské volbě, kterou prováděli židovští starší, zvítězil rabi Jicchak Chajut. Příčinu Maharalova nezdaru je třeba hledat v jeho radikální kritice sociálních poměrů a snad i ve snahách o prosazení většího vlivu rabínů na vedení židovské samosprávy. Pražským vrchním rabínem, předsedou rabínského soudu a rektorem ješivy se stal až roku 1596. Soudcovského úřadu se roku 1604 vzdal, ale v čele ješivy působil až do své smrti roku 1609.

Maharal byl nejspíše dvakrát ženat. Jeho první manželka, dcera Avrahama Chajuta, zemřela v mladém věku. Z tohoto manžel-

ství pocházel syn Mordechaj (zemřel v dětství) a dcery Sara a snad Lea. Druhá Maharalova manželka se jmenovala Perl bat Šmuel (zemřela 1610) a měla s Jehudou syna Becalela (zemřel 1599) a pět dcer: Feigelu, Gitl, Reichl, Tillu a Realinu. Rabi Becalel je pochován v Kolíně, Maharalovy dcery jsou pohřbeny na Starém židovském hřbitově v Praze, kde najdeme i hroby jejich manželů a početné generace Maharalových potomků.

MAHARALOVO DÍLO

Maharal vytvořil rozsáhlé a originální dílo, obdivuhodné svou tematickou šíří: věnoval se výkladům Tanachu a Talmudu, mravouce, kazatelství, polemice, apologii i poezii. Za svého života vydal čtrnáct spisů, z nichž se většina dotýká různých aspektů mystické teologie. Jejím nejdůležitějším pramenem je *agada* (vyprávěcí pasáže Talmudu), již vždy hájil proti racionalistické kritice. K textu Bible (*Tanachu*) a komentářům Rašihova napsal Maharal spis *Gur arje* (Lvíče). Formu komentáře k talmudskému traktátu *Pirkej avot* (Výroky otců) má jeho pojednání o morálce *Derech chajim* (Cesta života). Rabi sepsal i mnoho pronikavých halachických a agadických novel (*chidušim* či *novellae*), rozborů vybraných obtížných pasáží z Talmudu a kodexů, řada jeho halachických rukopisů však byla zničena, patrně při pozdějších požárech pražského ghetta. Maharal se věnoval i náboženskému právu (*halacha*),

mi. Má-li Tóra tuto roli plnit, musí být její učení správně chápáno, předáváno a dodržováno. Porozumění Tóře není možné bez správné výchovy. Kritizoval současný stav židovského vzdělávání a navrhoval reformu. Studijní plán měl postupovat od jednoduššího ke složitějšímu (od výuky Bible k studiu Mišny a dalších částí Talmudu, studium komentářů k Talmudu a komplikovaných halachických problémů mělo být vyhrazeno pouze nejnadanějším studentům), navrhované reformy ale zůstaly za jeho života bez odezvy. Není nezajímavé, že jeho pedagogické názory v mnohém předjímají myšlenky jeho mladšího vrstevníka Jana Amose Komenského.

Maharal přiznával všem národům právo na život ve vlastní zemi a podle vlastních zvyklostí. Nadvláda jednoho národa nad druhým podle něj odporuje přirozenému řádu. *Galut* – vyhnanství židovského národa – je nepřirozený stav, který nutně skončí. Je však třeba ho přijmout, protože je důsledkem Hospodinova rozhodnutí. Lidské dějiny procházejí podle Maharala obdobím vzestupů a pádů. Rovněž Izrael, který se stal národem při východu z Egypta, zažívá opakovaně prohry a vysvobození. Tento zdánlivě nepřestávající koloběh však není věčný, protože bude zakončen mesianickým vykoupením. Jedinec se má snažit o přilnutí k Bohu (*devekut*), národ má usilovat o nápravu nedostatků přírodního a společenského řádu. V přípravě světa na příchod mesianického věku přísluší klíčové místo lidu Izraele.

Ústřední role v jeho nábožensko-filosofickém systému náležela mystickému konceptu *devekut* – přilnutí k Bohu. Ve svých textech cituje klasické kabalistické spisy *Sefer Jecira* (Kniha Stvoření), *Sefer ha-Bahir* (Kniha Světla) a *Zohar* (Záře), byl však zasvěcen i do děl Mošeho Cordovera (1522–1570) a dalších safedských kabalistů.

KABALA A ALCHYMIE NA DVOŘE RUDOLFA II.

Výstava v Císařské konímě připomíná mj. duchovní život na dvoře Rudolfa II., který patřil k nejvzdělanějším panovníkům své doby. Mezi esoterickými naukami, které ho přitahovaly, stálo na předním místě učení, které odvodili z židovské kabaly renesanční novoplatónští filosofové. Kabala byla spolu s alchymii a astrologií počítána mezi esoterické nauky, které na přelomu 16. a 17. století úzce souvisely s přírodními vědami. Rudolf II. sám vlastnil kabalistické knihy a roku 1587 podpořil vydání sbírky textů „křesťanské kabaly“, které uspořádal jeho zpovědník, lékař a teolog Johannes Pistorius ml. z Niddy (1546–1608). Je možné, že to byl právě zájem o kabalu, co císaře přimělo pozvat Maharala v únoru 1592 na Pražský hrad k návštěvě, jejíž obsah je dodnes obestřen tajemstvím.

RABÍNOVO DĚDICTVÍ

Maharalovy myšlenky zásadně ovlivnily vývoj chasidismu, který přijal a rozvinul

Anonym, *Výroční modlitba členů pohřebního bratrstva u hrobu Maharala na Starém židovském hřbitově v Praze*, kolem 1835, olej na plátně. Židovské muzeum v Praze.

jeho spisy z této oblasti vyšly až dlouho po jeho smrti.

Rabi Löw ve svém díle zdůrazňuje pojetí Tóry jako prostředníka mezi Bohem a lid-

Maharal nenapsal žádné dílo, které by se přímo věnovalo židovské mystice – kabale, židovská mystická teologie je však myšlenkovým základem většiny jeho knih.

jeho pojetí náboženského vedení obcí, v němž ústřední roli přijímá charismatický rabín. Chasidismus se rovněž inspiroval (pokračování na str. 15)

TOHU VAVOHU

Veřejný prostor Litomyšle ovládly sochy Aleše Veselého

Sochy mají blíže k architektuře než k malířství už proto, že jsou součástí veřejného prostoru, že je v něm – jsou-li vystaveny – nelze nevidět a nevnímat. K sochařům par

Aleš Veselý: *Tohu vavohu*, 2009. Foto Z. Petráček.

excellence patří Aleš Veselý a veřejným prostorem par excellence se zase chlubí město Litomyšl. Není tedy divu, že právě když si připomíná 750. výročí založení, nabídl Litomyšl bilanční výstavu sochařů, jenž za půl roku oslaví svých 75 let. Výstava má titul *Aleš Veselý v prostorách Josefa Pleskota*, což plně pochopíme až na místě samém.

Náhodný návštěvník vidí poměrně nezvyklé až extravagantní Veselého objekty, jež jsou rozmístěny v ulicích, na náměstíčkách, v zámeckém areálu a přilehlém parku, v klášterní zahradě i na průtahu frekventované silnice číslo 35 městem. Veřejný charakter prostoru ovšem umožňuje, aby Veselého masivní kamenné i kovové segmenty, působící jako pozůstatky jakési industrie, používaly třeba děti jako prolézačky.

Pozornější návštěvník může (pomocí plánu sloužícího jako vstupenka do výstavní síně) rozluštit, kde, co a proč se tu

vystavuje. Architekt Josef Pleskot patří k hlavním tvůrcům současné podoby zdejšího veřejného prostoru. Podílel se nejenom na úpravách Litomyšle po listopadu 1989, včetně rekonstrukce zámeckého pivovaru, ale je i spoluautorem nynější výstavy – pro Veselého objekty osobně vybíral lokality, a to na pomyslných duchovních osách města.

Úplný návštěvník fajnšmekr pak zajde i do samotného jádra „prostorů Josefa Pleskota“, na výstavu do zámeckého pivovaru. Tam Veselý prezentuje modely objektů, k jejichž realizaci se nedostal, neodhodlal nebo si na ni prostě nikdo netroufl. Při pohledu na modely je jasné proč: ani tyto objekty, ani ambice jejich autora netrpí přehnanou skromností.

TY A JÁ A TI, KTEŘÍ UŽ NEJSOU

Veselého inspirace čerpá z vlastní rodiny, ze starozákonních a filosofických, hlavně existenciálních zdrojů i z fascinace přírodními ději a silami, jejichž jsme jen malými, ale užaslými pozorovateli, jak sám říká. Právě proto trvá na tom, že věci nelze převádět do libovolného měřítka. Takže když už se nějaký jeho návrh realizuje, tak buď se vším všudy, anebo zůstane jen modelem. Nejznámějším příkladem je dvanáct let starý *Kadesh*

Aleš Veselý: *Před zákonem*, 2009. Foto J. Daniček.

Barnea Monument, památník židovským obětem určený pro Negev v podobě monumentální skály jakoby se vznášející nad pouští.

Jde-li o výstavu bilanční, pozornost se soustředí na Veselého *Kaddish*, sedmimetrovou plastiku z let 1967–1968 na paměť zesnulého otce. Je považována za jeden z pilířů českého moderního sochařství, nicméně Veselý v *Lidových novinách* říká, že v tomto případě jde spíše o výběr organizátorů než jeho. Jistě, vždyť pro výstavu zhotovil několik nových věcí.

Aleš Veselý: *Kaddish*, 1967–68. Foto Z. Petráček.

Jednou z těch nových, přesněji dohotovených věcí je poněkud stranou umístěné sousoší *Ty a Já a ti, kteří už nejsou* (1992–2009). Stojí na trávníku mezi říčkou Loučnou a přilehlým panelákem. Co představují dva rezavé kužely a třetí, světlý, který je převyšuje? To poznáme při bližším pohledu na panelák: „Zde stála synagoga nacisty zpusťována komunisty zbourána“ vysvětluje nápis na kamenné desce ve tvaru Desatera.

I další Veselého objekt *Tohu vavohu* (2009) na Šantově náměstí probouzí fantazii. Dílo nazvané podle slov z počátku Tóry nevyvolává dojem „pusta a prázdna“, jak zní tradiční český překlad, ale v kontextu okolí podněcuje úvahy spíše o entropii, uspořádanosti tohoto areálu, tedy o tom, co má Tóra na mysli. Kamenem na pohyblivé ose uprostřed ocelové roury otáčejí děti. V kostele Povýšení svatého Kříže probíhá primice nového kněze. Cedule na hospodě sděluje: „Hostinec U černého

orla. V polovině 19. století zde hrál Josef Kajetán Tyl. Alois Jirásek se o tomto sále zmiňuje ve svém F. L. Věku. Za svého působení v Litomyšli zde býval denním hostem spisovatel Z. M. Kuděj. "Nápis na sídle nakladatelství Paseka dává k lepšímu váchalovský výrok: „Kdo v sebe alkohol lije, spálí si v mozku ganglie.“ A nad přílehlými schody se tyčí pomník Zdeňku Nejedlému se slovy tesanými do kamene: „Rozmnožil i poškodil kulturu českou, přinesl poctu i úhonu rodnému městu, jež oceňuje dobré a zavrhuje špatné jeho skutky.“ Veselého *Brána vyvráceného stromu* (2009) pod Jiráskovým pomníkem pak už působí spíše jako střízlivý odvar této přirozené pestrosti. Ano, takhle nějak si představujeme Tohu vavohu.

V ODRAZU FASÁDY

Jak vlastně působí obecná, nepravoplanová a do značné míry židovská témata Aleše Veselého v Litomyšli? To je zajímavé. Litomyšl máme zakódovanou jako spíše obrozenecké město. Zůstává v paměti jako rodiště či působiště lidí, jako byli Bedřich Smetana, Božena Němcová, Alois Jirásek, Magdalena Dobromila Rettigová i Zdeněk Nejedlý. Odmyslíme-li si však právě Nejedlého školní osnovy, místo národovců vidíme elitu tehdejší společnosti, která se pokoušela o přesah z domácího zápecnictví podobně jako o století později Aleš Veselý.

Litomyšl je spjata i s českými bratry, s blízkým Růžovým paloučkem, symbolem pobělohorského exilu vyvolaného náboženskou záští. A renesanční skvost zámku se zase pojí s vnitřním exilem normalizace. Jeho sgrafitovou výzdobu tehdy restaurovali Olbram Zoubek, Zdeněk Palcr, Václav Boštík a Stanislav Podhrázký, sochaři a malíři, kteří měli v husákovské Praze „plot“ podobný tomu, jaký vytěsnil Aleš Veselého do Středokluk. Hold jejich úsilí i Litomyšli tehdy složila česká – německy píšící – exilová spisovatelka Libuše Moníková v románu *Fasáda*.

Takže vidíme-li teď v zámeckém parku, jak se na Veselého *Dotycích a distancích* (2009) z leštěné oceli odrážejí psaníčka fasádových sgrafit, můžeme dále popustit uzdu fantazii. Ostatně před třiceti lety si ji popouštěli i zmínění pražští výtvarníci, když některá poničená sgrafita přetvářeli podle své vlastní představivosti.

Litomyšl vyznačuje svůj génius loci jako Český Krumlov nebo Telč. Na rozdíl od nich se tu ale nebrodíte mořem globálních turistů a můžete se v klidu soustředit na veřejný prostor města i roli Veselého objektů v něm.

ZBYNĚK PETRÁČEK

STŘÍBRNÝ MAHARAL

V minulém čísle Roš chodeš jsme zaznamenali nejnovější počín jablonecké České Mincovny, která vydala ke čtyřsetletému výročí úmrtí pražského rabiho Jehudy Löwa ben Becalel zlatou medaili, jež je dílem ak. sochaře J. Věnečka a rytce L. Lietavy. Ke stejnému výročí dala v červnu Česká národní banka do oběhu pamětní dvousetkorunu. Mince, dílo MgA. Josefa Šafařika, je ražena ze slitiny obsahující devět set dílů stříbra a sto dílů mědi a vydává se ve dvojnásobném provedení: běžném a špičkovém (proof), které se liší povrchovou úpravou a provedením hrany. Průměr stříbrné mince je 31 mm, hmotnost 13 g a síla 2,35 mm.

Na líci pamětní dvousetkoruny k Maharalovu výročí je kompozice čtyř šesticípých Davidových hvězd různých velikostí, na nichž jsou vypsány letopočty připomínající pogromy vůči židovskému obyvatelstvu v českých zemích. Zajímavé je pojetí rubové strany mince: dominuje tu obrys postavy mytického golema, doplněný hebrejskými citáty z Talmudu, které jsou jako umělecký záměr autora otočené. Obrácení textu zde podle autorových představ vyjadřuje pohled nazpět dějinami a historií židovské komunity v českých zemích.

Prodej pamětních mincí Česká národní banka podle své oficiální zprávy „uskutečňuje prostřednictvím subjektů oprávněných obchodovat s numismatickým materiálem“.

CESTA ŽIVOTA

(dokončení ze strany 13)

osobitým Maharalovým pojetím víry jako prostředku přílnutí k Bohu. Rabi Löw poskytl také významné podněty modernímu náboženskému sionismu, který přijal jím zdůrazňovanou ideu bytostného vztahu

Rabi Löw, *Deruš nae* [...], Praha 1583–84. ZMP.

mezi židovským národem a jeho historií vlastní v *Erec Jisrael*.

Maharalovu tumbu navštěvují věřící po celý rok a ve škvírách náhrobku nacházejí často složené lístky papíru, na něž píší svou prosbu (*kvitl*). Pisatelé věří, že se na přímluvu spravedlivého u Hospodina jejich prosby vyplní. Protože chasidé považují Maharala za svého předchůdce, začali přinášet své prosby i jemu.

VÝSTAVA

K výstavě, jejíž komisařkou je Eva Kosáková, byl vydán obsáhlý katalog s úvodem vrchního rabína E. K. Sidona, studií o životě a rodopisu rabiho Löwa od Alexandra Putíka a Daniela Polakoviče, výkladem jeho díla a myšlení od Byrona L. Sherwina, studii o dochovaných rukopisech a tištěných edicích Maharalova díla, o pražských židovských učencích jeho doby, duchovním světě Rudolfa II., renesanční Praze a pražském ghettu, o golemovi v hebrejské tradici a o pozdějším vývoji těchto představ v české a německé literatuře, výtvarném umění, filmu a divadle. Publikace, která vznikla ve spolupráci Židovského muzea a nakladatelství Academia, obsahuje výběrový katalog vystavených děl a bibliografii.

Výstava v Císařské konárně se koná pod záštitou prezidenta republiky, ministra kultury a pražského primátora. Expozice je přístupná od 5. 8. do 8. 11. 2009, na vstupenky bude poskytována 20% sleva při návštěvě objektů Židovského muzea.

Z katalogu a textů výstavy připravil
ARNO PAŘÍK.

red

ZNOVU O MAJETKU OBĚTÍ ŠOA

(dokončení ze strany 8)

začalo po diplomatické linii vyjednávat o nuly o textu závěrečné deklarace. Některá doporučení byla vzata v úvahu a v textu se objevil i odkaz na závěry pracovních skupin. Ty však zůstaly nezávazné. Vše vyvrcholilo na přípravné schůzce diplomatů ve Vídni koncem května, na níž byl přijat návrh tzv. Terezínské deklarace.

ÚSPĚCH

Do Prahy nakonec dorazilo na šest set delegátů, mnozí zájemci museli být odmítnuti nebo se z kapacitních důvodů vůbec nedostali na některá jednání. Konference vyvolala také nebývalý zájem médií, až na výjimku vyzněl i mediální obraz konference velice pozitivně. Setkání zahájila osobnost z nejpovolnějších, Elie Wiesel. Jeho projev zcela uchvátil a dojal a zaplněné auditorium pražského Žofína ho odměnilo dlouhotrvajícím potleskem. Neméně významnou účastnicí byla také bývalá předsedkyně Evropského parlamentu a významná francouzská politička Simone Veil, která je jednou z přeživších šoa. S velkou pozorností byl vyslechnut

i projev místopředsedy české vlády Štefana Füleho, který se v novém kabinetu ujal této agendy. (O kulturní a náboženský zážitek se postaral kantor Naftali Herštik se svým synem Šragou, kteří těsně před začátkem šabatu zazpívali několik árií a duet.)

Samotný průběh konference byl nakonec zcela bez problémů. V pěti paralelních sekcích probíhaly panelové diskuse, plenárních zasedání se účastnili jak odborníci, tak politici, zastupující účastnické státy. Ceněna byla i neformální setkání či oficiální přijetí ze strany českých politických představitelů. To nejvýznamnější se odehrálo na půdě Senátu, respektive v prostorách Valdštejnské zahrady. K hostům zde vedle předsedy české horní komory Přemysla Sobotky promluvila i bývalá ministryně zahraničí USA a pražská rodačka Madeleine Albrightová.

O úspěchu lze hovořit i v politické rovině. *Terezínská deklarace* nakonec obsáhla většinu zpracovaných témat a co víc – všech čtyřicet šest zemí se na ní dokázalo shodnout, i když to nebyl jednoduchý proces. Mimoto byla na konferenci slav-

nostně podepsána společná deklarace České republiky a Evropské unie. Ta také poprvé oficiálně zmínila vznik *Evropského terezínského institutu odkazu šoa*, který by měl být založen a financován vládou ČR v příštích dvanácti měsících. Měl by se nadále zabývat všemi tématy, která byla na konferenci projednávána. Protože několikadenní jednání, i kdyby bylo sebeúspěšnější, není schopno takto obsáhlou tematiku vyřešit, může jen napomoci k tomu, aby byla co nejdříve nalezena řešení, která by se s křivdami minulosti co nejlépe vyrovnala.

Na to – a na mnohá další témata – upozornil také jeden z posledních řečníků, pražský rodák a dlouholetý profesor Hebrejské univerzity Jehuda Bauer ve své strhující přednášce.

Závěr konference se odehrál v bývalé terezínské jízdárně a vedle mnoha vysokých politických představitelů z celého světa (přínejmenším je třeba zmínit bývalého náměstka ministryně zahraničních věcí USA Stuarta Eizenstata, který byl jedním z motorů konference, nebo významného kongresmana Roberta Wexlera), se ho zúčastnil i současný český premiér Jan Fischer, který neopomněl zmínit historii své rodiny, jež se k Terezínu váže.

Do programu konference bylo zařazeno mnoho kulturních akcí, od přehlídky filmů s tematikou šoa po zvláštní panelovou diskusi na festivalu spisovatelů nebo premiéru opery „Golem 13“ od Noama Shariffa a George Whytea, uvedenou Národním divadlem (představení vyvolalo i značnou kritiku). Vrcholem bylo zřejmě provedení Verdiho „Requiem“ pod taktovkou amerického dirigenta Murryho Sidlina (viz rozhovor v *Rch* 5/2009) na památku Rafaela Schächtera a jeho spoluvězňů, kteří toto dílo nastudovali v terezínském ghettu.

UVIDÍ SE

Nyní všichni doufají, že se úspěch konference odrazí i v práci připravovaného Terezínského institutu. Podstatné však bude, jak se jednotlivé státy postaví k doporučením, formulovaným v Terezínské deklaraci a dalších dokumentech konference. Jen tak bude možno říci, že v Praze byl odveden velký kus záslužné práce.

TOMÁŠ KRAUS

Terezínská deklarace

Zúčastněné státy: 1) Berou v úvahu zvláštní sociální a zdravotní potřeby všech lidí, kteří přežili holocaust, a podporují veřejné i soukromé iniciativy v příslušných zemích, které těmto lidem umožní žít důstojně a zajistí jim nezbytnou základní péči, kterou jejich stav vyžaduje. 2) Důrazně vyzývají k tomu, aby byly napraveny důsledky protiprávního zabavení majetku, které bylo součástí perzekuce těchto nevinných lidí, z nichž převážná většina zemřela bez dědice. 3) Uznávají pokrok, kterého bylo v některých státech dosaženo při výzkumu, identifikaci a restituci kulturních statků (včetně judaik), a potvrzují naléhavou potřebu posílit a podporovat toto úsilí, aby byla zajištěna spravedlivá a poctivá řešení v otázce kulturních statků, jež byly uloupeny nebo přemístěny v průběhu holocaustu nebo v jeho důsledku. 4) Vyzývají k soudržnějšímu a účinnějšímu přístupu jednotlivých států i mezinárodního společenství za účelem zajištění přístupu k příslušným archivům. Vyzývají státy a mezinárodní společenství k tomu, aby zahájily a podporovaly výzkumné a vzdělávací programy o holocaustu a jiných nacistických zločinech, pamětní a vzpomínkové akce a uchovávaní památníků na místě bývalých koncentračních táborů, hřbitovů, masových hrobů apod. 5) Uvědomují si nárůst antisemitismu a silící tendence k popírání holocaustu a vyzývají mezinárodní společenství, aby postupovalo důrazněji při sledování těchto a podobných incidentů a při reagování na ně a aby zavedlo opatření pro boj s antisemitismem. 6) Vítají iniciativu české vlády zřídit v Terezíně *Evropský institut odkazu šoa* jako dobrovolné fórum pro jednotlivé země, organizace zastupující občany přeživší holocaust a další oběti nacistické perzekuce a pro nevládní organizace. Institut by měl sledovat a ovlivňovat vývoj v oblastech, kterých se týká pražská konference a Terezínská deklarace, vypracovat a sdílet osvědčené postupy a zásady v těchto oblastech. Institut vytvoří internetové stránky, které usnadní sdílení informací, zejména v oblasti původu uměleckých děl, nemovitého majetku, potřeb sociální péče o osoby, které přežily holocaust, judaik i vzdělávání o holocaustu, a zároveň zavede internetovou stránku s přehledem internetových adres týkajících se problematiky šoa.

(Přehled nejvýznamnějších témat deklarace, kterou přijali zástupci 46 zemí v Terezíně 30. 6. 2009. Redakčně kráceno, celý text viz <http://www.eu2009.cz>.)

red

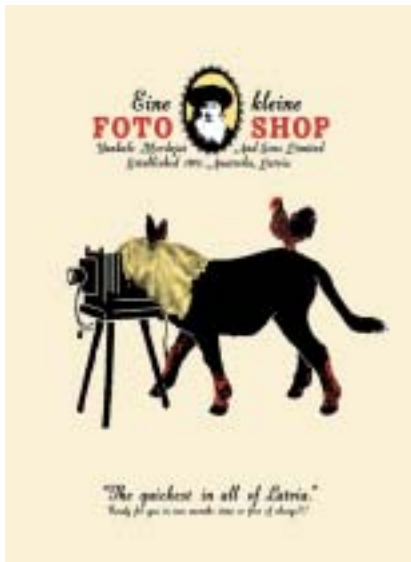
S. Eizenstat a E. Wiesel na konferenci.
Foto Forum 2000 Foundation.

JEWISH SALONS V PRAZE

Nonkonformisté vystavovali jeden den v Hale C

V červnu proběhla ve vysočanské Hale C jednodenní výstava interaktivního umění, hudby a designu s názvem *Door*, jíž se zúčastnili umělci z České republiky, Finska, Izraele, Polska, Německa, Švýcarska, Ruska a Slovenska; své práce vystavovali mladí tvůrci, ale i etablovaní starší umělci,

jako například M. Bielický (Německo), A. Moghrabi (Izrael), M. Zet, I. Vosecký (Česká republika) anebo A. Ter-Oganian (Rusko). Kurátory expozice byli Tamara Moyzes, pocházející z Bratislavy (zabývá se mj. videoartem), izraelský designér a pedagog Yasha Rozov a kurátorka Katarína Uhlířová.

Výstava se uskutečnila v rámci *Jewish Salons*, mezinárodního projektu, který se věnuje dnešní židovské existenci v kultuře a umění a dává prostor i židovským umělcům, kteří nejsou nebo nechtějí být spojováni vždy jen s tradičním rámcem židovských institucí, neboť je vnímají jako příliš konzervativní a uzavřené. Na rozdíl od těchto institucí mají být *Jewish Salons* otevřené také vůči širší než židovské umělecké komunitě i pro veřejnost, nicméně za účelem spolupráce a dialogu s židovskou komunitou. Projekt byl zahájen v roce 2006 v Tel Avivu. Pražská akce vznikla pod záštitou Bejt Praha, zahájil ji Peter Gyori.

TÉMA: DOMOV

Hlavními tématy pražského setkání byly domov, místo, hranice a identita v umění, viděné z pohledu subjektivního, ale také v kontextu širším (galerie, časopis, internet apod.) a zkoumané také z hlediska politické

korektnosti, cenzury a svobody slova. Mezi prezentovanými uměleckými díly dominovala práce kurátorů výstavy, především zajímavé série plakátů, které vznikly v dílně Y. Rozova. Rozov se zabývá tématem domova – jeho interpretace Jeruzaléma (odkud pochází), ale i jiných míst, kde žil (New York, Praha), však představovaly jen zlomek plakátové instalace. Většinu vystavených plakátů vytvořili jeho studenti z Univerzity Jana Evangelisty Purkyně, Západočeské univerzity, Vysoké školy výtvarných umění v Bratislavě (na těchto školách se každoročně konají Rozovovy workshopy) či z izraelských škol umění a designu (Holon Institute of Technology, WIZO Haifa Academy of Design and Education), kde působí jako pedagog. Tamara Moyzes se v prezentovaných dílech zabývá také velmi intimními tématy: xenofobií, rasismem apod. Například ve svém videoprojektu *Miss Roma 2008* ukazuje na rovinu – a je to velmi šokující a trefné – jak perfektní mandlově bílý make-up tváře romské dívky umožní její normální zařazení do společnosti (s make-upem si najde práci, může se bez problému svést taxikem apod.). Velmi zajímavá a mediálně komentovaná je práce izraelského umělce Šlomi Yaffeho, který žije v Praze a zabývá se ve svých dílech problematikou cizinecké policie v ČR. Pozornost vzbudila i práce kurátorky Pavlína Morganové, která řeší téma centra a periferie v kontextu umělecké komunity. Vytvořila počítačovou síť, s jejíž po-

mocí se kontaktovali umělci a každý z nich jmenoval svůj stěžejní umělecký vzor. Tuto komunikaci pak prostřednictvím počítače vizualizovala, čímž vytvořila zajímavou

mapu umělecké komunity v Čechách, přičemž v centru se nacházejí umělci jako Černý, Knížák, David aj., ale třeba také Karel Malich. Akci skvěle moderovala Michaela Hájková-Sidenberg, kurátorka pražského Židovského muzea.

Výstavy se zúčastnil také bývalý kurátor Galerie NoD Milan Mikuláščík, který dostal výpověď poté, co v galerii, jejíž prostory patří Židovské obci Praha, vystavil práce

Plakáty na této straně jsou z dílny Yashi Rozova.

polského umělce známého pod pseudonymem Peter Fuss – fotomontáže snímků z filmů *Schindlerův seznam* a *Pianista*, kde jsou nacističtí vojáci zobrazení s Davidovou hvězdou na rukávu. Mikuláščík vyhazov z galerie považoval za nekorektní, neboť podle něho kurátor nemá působit jako „cenzor“, a tudíž nenese zodpovědnost za obsah výstavy. Tvrdil, že Fussovo dílo není antisemitské, že jde o umění politické, srovnávající politiku Státu Izrael vůči Palestincům s holocaustem, což prý je motiv, který se více či méně objevuje také v kritických dílech izraelských umělců zabývajících se blízkovýchodním konfliktem. Z debaty vyplynulo, že o palestinsko-izraelském konfliktu má velmi povrchní znalosti. Někteří izraelské umělci jsou k palestinské politice izraelské vlády hodně kritičtí, jak připustili přítomní izraelské diskutéři, nicméně něco jiného je, když podobně kritické dílo vystaví izraelský umělec v Izraeli, kde publikum zná politický kontext a může se vůči dílu adekvátně vymezit, než když takový výtvar vystaví Polák v Praze, v prostoru, který patří pražským Židům a ještě na Jom ha-šoa.

Každopádně i tato debata byla zajímavou součástí salonu a vypovídala o jeho otevřené koncepci nejen galerijního, ale i diskusního prostoru. Atmosféru večera odlehčila divadelní představení a večírek.

MICHAELA KRATOCHVÍLOVÁ

PLNO SUCHAŘÍPŮ ...a další události

/Vybráno z českého tisku/

Pod titulkem „Jimmy Carter přepisuje dějiny“ publikoval Neviditelný pes (23. 7.) kritiku knihy amerického exprezidenta, nazvané *Palestina: Mír ne apartheid*, která „obsahuje mnoho chyb a nesrovnalostí, přesto se stala biblí všech antisemitů“. ■ Hranický týden (26. 6.) otiskl poněkud záhadný vhled do 16. století, jehož jádrem je informace, že moravský šlechtic Václav Mol z Modřenic prodával za vysoké částky Židům domy. ■ Média (např. týdeník Týden pod titulkem „Pár kapek v moři nekonečné loupeže“) se vracela k tématu loupeže židovského majetku. ■ S podobným námětem přišly Lidové noviny (11. 7.) pod lapidárním titulkem „Umění kradli nacisté i komunisté“. ■ Náchodský deník (26. 6.) referoval o úspěchu žáků základní umělecké školy v Polici nad Metují, kteří zvítězili v soutěži „Bojovníci proti totalitě pohledem dětí“ se svým filmem „Vůle žít“, v němž se rozhodli zmapovat osudy dvou židovských žen: L. Hermanové (93) a malířky Helgy Hoškové (80). ■ Časopis ForMen (8. 7.) přinesl zasvěcený článek o vývoji myšlenky a praxe „rasové hygieny“ v Německu; podle autorky se při Norimberském procesu odhadovalo, že jen v Německu bylo zavražděno kolem 275 tisíc postižených dětí a dospělých. ■ Týdeník Květy (9. 7.) při velebení krás řeckého ostrova Zakynthos připomněl málo známý fakt: po sérii zemetřesení v r. 1953 zůstaly na ostrově stát jen tři budovy: banka a dva chrámy: sv. Mikuláše a zdejšího rodáka sv. Dionýsa. Jako první pomohli Izraelci, nezapomněli totiž, jak se ostrované chovali za 2. sv. války k Židům. Když míst-

Kresby Antonín Sládek.

ního biskupa Chrysostoma vyzvali nacisté, aby připravil soupis Židů na ostrově, předal jim dvě jména: svoje a starosty města. ■ Pod titulkem „V Národním divadle opět ožil Golem“ přinesla Mladá fronta Dnes (30. 6.) zprávu o světové premiéře opery – „kabalistického dramatu“, kterou uvedlo pražské Národní divadlo. Autorem libreta je spisovatel George Whyte, jehož matka byla Češka. „Jsem takový česko-maďarsko-britský mišmaš,“ řekl o sobě LN (29. 7.), „doma mluvíme ma-

ďarsky.“ Na otázku, co říká zájmu popové zpěvačky Madonny o kabal, řekl mj.: „Dnešní mladí lidé to nemají lehké, nikdo jim nenaslouchá a odpověď jim nedá ani škola, ani rodiče. Nemají žádný plán a Madonnina ‚lidová škola kabaly‘ cosi potřebného supljuje. Pokouší se jim pomoci, což je pozitivní, ale jinak je to samozřejmě velký cirkus.“

■ Média přinesla krátkou zprávu o návštěvě Jana Fischera v Izraeli. LN (23. 7.) zaznamenaly, že se premiér „zašel podívat do památníku Jad vašem“. ■ Pod titulkem „Izraelské reggae, blues i písně v jidiš“ referoval Blanenský deník (20. 7.) o programu boskovického *Festivalu pro židovskou čtvrť*. Článek začíná tím, že průvodkyně spočítá lidi ve skupině, kterou má provázet, a říká: „Čtyři sta sedmdesát tři. Přesně tolik zemřelo při holocaustu na Boskovicku.“ ■ I česká média, např. LN (7. 7.), zaznamenala, že promotér automobilové Formule 1 Bernie Ecclestone (78) v rozhovoru pro The Times chválil Hitlerův režim. Když jeho slova vyvolala skandál, bránil se, že byl špatně pochopen: „Nechtěl jsem nikoho urazit. Vždyt někteří mí nejbližší přátelé jsou Židé.“ ■ Titulkem „Po čtyřech letech se v Ostrohu probudil antisemita“ oznamuje regionální Dobry den s kurýrem (7. 7.) vandalský útok na židovský hřbitov v Uherském Ostrohu. ■ „Každý extremismus začíná slovy a končí vraždou,“ řekl mj. Českobudějovickému deníku (13. 7.) spisovatel Arnošt Lustig. Na otázku, čím to, že před lety vzal místo šéfredaktora české verze Playboye, řekl, že když se vrátil z exilu domů, uctivali ho jako klasika. „To jsem nesnel, protože v povaze literární práce je pokora a skromnost. Nechtěl jsem být Aloisem Jiráskem.“ ■ Strakonický deník (15. 7.) zaznamenal, že ve městě nějaký muž hajloval a vykřikoval „Židi do plynu!“ Policii to vysvětlil tím, že je to „jeho

názor a že si za ním stojí“. ■ Média, např. Radio Praha Čro 7 (26. 6.), referovala o mezinárodní konferenci o osudu majetku obětí holocaustu, která proběhla v Praze.

■ Pod titulkem „Spisovatel nesmělý ve věcech erotiky i politiky“ recenzovaly LN (27. 6.) první díl vzpomínek nejpřekládanějšího současného českého prozaika Ivana Klímy, nazvaný „Moje šílené století“. MfD (4. 7.), jak naznačuje už titulek „Klímovy neokázalá odpovědi“, je k autorovi

laskavější. ■ „Byl po tatínkovi Žid, po mamince ne. Celá rodina je zapsaná v Pinkasově synagoze – tam je Suchařipů! Kdysi se samozřejmě jmenovali jinak, ale když kdysi dávno začaly pogromy, dávali Židům legrační česká jména,“ řekla mj. v obsáhlém rozhovoru týdeníku Instinkt (3. 7.) kritička Helena Suchařipová, manželka známého herce a překladatele ■

Na otázku týdeníku Respekt (20. 7.): Co chce židovský stát, aby pro urovnání konfliktu udělala Evropská unie? odpověděl izraelský pravicový politik Benny Begin mj., aby státy EU „na konci různých jednání neměnily své pozice, jak bylo zvykem. A taky, aby neprodávaly mapy s vyobrazením velké Palestiny.“

■ Tachovský deník (7. 7.) zpravuje své čtenáře, že v podhradí Rábí žije už pátým rokem Karel Trinkewitz (1931), básník, výtvarník a publicista, „známý nejen v Německu, ale téměř po celé Evropě – a Klatovy o něm nevědí... V jeho osobě se slučují kořeny tří kultur, typických pro Prahu.“ ■ Na otázku „Začal jste po biologickém otci pátrat?“ odpověděl v rozhovoru pro Instinkt (3. 7.) režisér Miloš Forman: „Podařilo se mi zjistit, že pan Kohn žije v Ekvadoru a je profesorem architektury. Nejspíš německý Žid. Napsal jsem mu, že po něm nic nechci, jenom vědět, jestli je to pravda. Odpověď nepřišla. Za tři měsíce jsem poslal kratinkej dopis, jestli dostal můj dopis. Došel korespondenční lístek, kam napsal: Ano, váš dopis jsem dostal. A to bylo všechno.“ ■ Peníze.cz (29. 6.) přinesly obsáhlý portrét profesora Kolumbijské univerzity Benjamina Grahama, který měl skvělou pověst jako zakladatel finanční analýzy a výjimečný investor. Když ho povolali ke konzultaci před komisí Senátu a „objevil se malý, neforemný Žid s velkými rty a nehezkým obličejem, leckterého senátora napadlo, že legenda předhání skutečnost“.

(tp)

IZRAEL: Nenulový součet

Letošek vyhrocuje obavy ze změn v americké politice, v přístupu Washingtonu k Izraeli. Příznačně působila už zimní válka proti Hamásu v Gaze: izraelské tažení proti zázemí terorismu skončilo v den inaugurace amerického prezidenta, jenž vyhrál volby s heslem „změna“. Po půl roce Baracka Obamy v Bílém domě už vidíme konkrétní obrysy té změny. Obama se oproti očekávání vložil do izraelsko-palestinského sporu, na mušku si vzal židovské osady na teritoriích (Západním břehu Jordánu) a chce rychle dospět k řešení v podobě dvou států – Izraele a Palestiny. To vše proto, aby měl volné ruce vůči Íránu, Afghánistánu a dalším problémům, jež přímo ohrožují americké zájmy. „Netvrdíme, že Obama je zásadně méně proizraelský než většina jeho předchůdců,“ píše v redakčním úvodníku list *The Jerusalem Post*, ale vzápětí dodává: „Jsme znepokojeni jeho odmítnutím strategie ‚1967 plus‘, zvláště když jeho vláda požaduje zmrazení výstavby dokonce i v částech Jeruzaléma získaných v roce 1967.“ Článek se opírá o výrazy jako „1967 plus“, „konflikt s nulovým součtem“ či „nenulová povaha palestinských úmyslů“. Ty u nás působí ne zvykle, ale vyjadřují jádro problému. A proč jsou aktuální právě teď? Protože 13. července se Obama setkal s celkem šestnácti předáky americké židovské komunity.

PROSTÝ NÁVRAT NENÍ MOŽNÝ

Kdykoliv jsou američtí židovští lídři pozváni do Bílého domu k debatě o Izraeli, píše *The Jerusalem Post*, není cílem, aby oni sami měli příležitost naklonit si lídra svobodného světa, ale aby administrativa snížila šance, že budou lobbovat proti politice prezidenta. A tak je tomu i v případě „řešení v podobě dvou států“.

To řešení vypadá na první pohled velmi jednoduše: Izrael bude tam, kde byl v mapách z počátku června 1967, a Palestina tam, kde byly tehdy jordánské Předjordánsko a egyptská Gaza. Tak by vypadalo řešení s nulovým součtem, kdy by Izraelci ani Palestinci územně nic neztratili a také nezískali. Je však možné se jednoduše vrátit do roku 1967, předstírat, že tehdejší válku nikdo nevyvolal a že se za těch 42 let nic nestalo? Je možné předstírat, že „zelená čára“, linie příměří z let 1949–1967, byla standardní státní hranicí, která nepřipouští změny s ohledem na bezpečnost? Že může být symbolem „nulového součtu“? Nebo je smysluplné i nutné se dohodnout na něčem

novém včetně nové hranice, prostě na nějakém nenulovém součtu?

Už v roce 2000, tedy za demokratického prezidenta Clintona, když premiér Ehud Barak nabídl Palestincům v Camp Davidu stát, se psalo o 93, 95 či 97 procentech území Západního břehu, které by se mělo vrátit Palestincům, ale nikdy ne o nulovém součtu. V roce 2004 potvrdil písemně prezident Bush, že hranice před červnem 1967 byla jen demarkační čarou a do budoucna se musí dohodnout nová. K nulovému součtu jako principu se nehlásil. Obama se k němu teď vrací a zaujímá postoj, který židovské osady považuje za dílo ďábla. I proto se Obama neobrací přímo na Izraelce, ale na americké židovské lídry, u nichž doufá najít souznění. Americké židovské osobnosti už dlouho před „okupací“ a osadami legitimně kritizovaly tu či onu izraelskou politiku, upozorňují *The Jerusalem Post*. Výstavbu osad nikdy nepodporovaly, ale dokud byli Palestinci vnímáni sice jako účastníci konfliktu s Izraelem, jenže konfliktu s nulovým součtem, jejich odpor byl umírněný. Když se ale začalo mluvit o řešení v podobě dvou států, odvracejí se od izraelské politiky na Západním břehu a americký nátlak na Jeruzalém vykládají jako něco, co je v nejlepším zájmu Izraele. Ještě nikdy, dodávají jeruzalémské noviny, nebyla kritika Izraele méně nuancovaná a méně schopná přispět k dosažení míru.

Atmosféra, kterou líčí *The Jerusalem Post*, nám není zcela cizí. Jedna z hlavních stížností v Izraeli zní, že většina amerických Židů nikdy nenavštívila Svatou zemi, nechápe poměry na Západním břehu ani legitimní bezpečnostní potřeby Izraele. Pak prý z luxusu amerického bezpečí snadno kritizují okupaci či zeď, rozdělující lidi, pozemky a majetky.

Za vlády Ariela Šarona bylo evakuováno celkem 21 osad. Teď Palestincům slouží jako odpaliště raket. Foto archiv.

Připomíná to argumenty, jež zaznívají v severních Čechách na adresu „pražské kavárny“ odsuzující romská „ghetta“ či zeď v neštěmické Maticíni ulici: jsou to prý odsudky lidí, kteří tam nikdy nebyli a tamní situaci neznají. A teď to schytává Izrael – za „okupaci“, protiteroristickou zeď a osady – od Obamy i americké židovské komunity. Ta si na schůzce u šéfa Bílého domu vyslechla, že veřejný nesoulad mezi vládou USA a Izraelem je užitečnou pákou k dosažení míru. Agentura AP shrnula Obamovu argumentaci takto: osm let požadování ústupků po Palestincích nepřineslo žádný výsledek, je načase zkusit to jinak.

MLUVIL O NÁS, NE K NÁM

Obava z Obamovy změny se zdaleka netýká jen izraelské pravice, ale zasahuje široké spektrum, jak dokládá článek Joela Markuse v liberálním listu *Ha'arec*. Markus tvrdí, že Izrael by mohl v Americe přijít o svůj zvláštní status: „Faktem zůstává, že naše rozprava s Obamou není tak důvěrná, jako byla s Bushem. Obama chce urychlit mírový proces a chová se, jako kdyby vše začínalo a končilo otázkou, zda Izrael zmrazí či nezamrazí stavební aktivity v osadách.“ Přitom za vlády Ariela Šarona bylo evakuováno celkem 21 osad. A Palestinci, místo aby z těch areálů udělali turistickou mekku tak jako Egypťané na Sinaji, je přeměnili v odpaliště raket.

Podle Markuse je v Obamově politice sblížování – přes jeho dobrou vůli i všeobjímající ambice – něco naivního, snad i umanutého. Mluvil v Turecku, mluvil v Egyptě, objevil se před studenty v Saúdské Arábii, v Paříži, v Anglii, v Ghaně i Austrálii. Tam všude zmiňoval izraelsko-palestinský konflikt. „Jediným místem, kde ještě nebyl jako prezident, je Izrael. Mluvil o nás, ale nikoliv k nám. A právě na to si stěžovali američtí židovští lídři v polovině července.“

ZBYNĚK PETRÁČEK

Kalendárium

Historie moravských a českých Židů se až do poloviny 15. století v podstatných rysech nelišila: obě společenství patřila k regálu českého krále a jejich vývoj určovaly tytéž základní reglementace. Jestliže v některých ohledech jejich život probíhal přece jen jinak, bylo tomu tak především v důsledku odlišné geopolitické situace. Také na Moravě žili Židé až do husitských válek v porovnání s jinými zeměmi poměrně klidně a ještě roku 1421 se sem mohli uchýlit obyvatelé rakouských ghatt vyhnání Albrechtem II. Habsburským a založit v blízkosti rakouských hranic nové obce. O rok později se Albrecht oženil se Zikmundovou dcerou, císař mu přenechal Jihlavu, Znojmo, Jemnici a Pohořelice (obce se značnou židovskou menšinou), pak správu celé Moravy a po své smrti i českou korunu. Albrecht Židy nenáviděl, mj. pro jejich sympatie k husitství, a dal jim to brzy pocítit. Jeho syn LADISLAV POHROBEK šel ještě dál: **před 555 lety, 22. července 1454**, vypověděl Židy z Olomouce (údajně na žádost tamních měšťanů, kteří dostali darem domy vyhnanců, synagogu i hřbitov). Ve stejném roce stihl tentýž osud všechny jejich souvěrce z Brna, Znojma, Uničova a Jihlavy; v Uherském Hradišti byli postoupeni městu a vyhnáni roku 1514. Je vcelku jedno, zda mladý král byl či nebyl inspirován fanatickým mnichem Janem Kapistranem, později svatořečeným katolickou církví, důležité je, že jeho čin vymazal z mapy starobylé židovské obce a proměnil podobu židovského osídlení země. Do moravských královských měst směli Židé po příštích 350 let přicházet prakticky jen v trhové a soudní dny, až do počátku 18. století tu většinou nesměli přespat, až do doby Josefa II. platili za každý vstup osobní clo apod.; významnější židovské osídlení tu vzniklo až v druhé polovině 19. století.

Vyhnanci z královských měst se po roce 1454 usazovali v menších poddanských městech nebo na vesnicích při panských statcích, kde měli zaručenu relativní bezpečnost a kde nacházeli možnosti obživy v obchodu a řemesle. Někde přicházeli do starších židovských obcí (v Mikulově, Slavkově, Třebíči, možná i Úsově aj.), jinde s povolením vrchnosti zakládali židovské obce nové (Kyjov, Batelov, Telč, Rousínov aj.). Na počátku 16. století byla přítomnost Židů zaznamenána v 36 moravských obcích, nejhustší osídlení existovalo podél jižních hranic země, velmi slabé bylo na severu, kde vznikly pouze dvě obce (Krnov a Opava) a na severovýchodě – jedna obec

v Novém Jičíně. Mnohé z moravských židovských obcí se časem značně rozrostly: koncem 18. století mělo podle úředních záznamů povolení žít v Mikulově 620 rodin (přes 3000 osob, více než 35 % všech obyvatel města), v Boskovicích 326 rodin, v Holešově 265 rodin (více než 25 % obyvatel), v Třebíči 260 rodin (1770 osob, 59 % obyvatel), v Lipníku nad Bečvou asi 200 rodin (28 % obyvatel), v Rousínově 195 rodin apod. V těchto ghettech, čítajících i více než sto domů, se obyvatelé tísnilo po téměř velkoměstském způsobu. Tlak dvojího prostředí, městského v ghettech a ryze zemědělského v jejich bezprostřední blízkosti, ovlivnil život židovských

Před 555 lety vypověděl král Ladislav Pohrobek Židy z královských měst na Moravě. Foto archiv.

obyvatel markrabství, jejich sociální situaci, vztahy s okolím, zanechal stopy na památkách apod. Proměna charakteru osídlení s sebou přinesla i proměnu právní a ekonomické situace moravských Židů: nadále spadali pod jurisdikci především šlechtické vrchnosti a byli s ní úzce spjatí ekonomickými zájmy. Jak se ukázalo, byli díky tomu o něco lépe než jejich souvěrci v Čechách chráněni před otřesy, které měly v budoucnu přijít, především před důsledky Ferdinandova vypovězení Židů z českých zemí v polovině 16. století.

Z osobností, jejichž výročí připadají na červenec, si připomeneme tři. Před **180 lety, 12. 8. 1829**, zemřel v Karlových Varech vrchní moravský rabín **MORDECHAJ BEN ABRAHAM BENET**. Narodil se r. 1753 v Csurgó (Uhry). Před **120 lety, 3. 8. 1889**, se ve Dvoře Králové narodil sochař **OTTO GUTFREUND**. Zemřel tragicky v Praze 2. 6. 1927. Před **90 lety, 30. 8. 1919**, se v Kutné Hoře narodil básník **JIRÍ ORTEN**. Zemřel tragicky 1. 9. 1941. **tp**

ZÁLEŽÍ NA LIDSKÉ OCHOTĚ

(dokončení ze strany 7)

2) K tomu, aby tento průzkum mohl být seriózně proveden, je v některých odůvodněných případech nutno zmírnit striktní požadavky právních norem týkajících se ochrany osobních údajů, jíž v současné době požívají všichni bez rozdílu, a to i v případě, že nemohou prokázat, jak sporné předměty nacházející se v jejich držení vlastně skutečně nabyli.

3) Je třeba řešit konflikt ve stávající legislativě: je sice chvála hodné, že máme speciální zákon 212/2000 Sb. o nápravě některých majetkových křivd způsobených holocaustem, ale současně, když dojde na toto zmírňování, často je zejména ze strany státem vlastněných institucí a orgánů státní správy využíváno možnosti, které nabízejí další platné zákonné normy, zejména zákon o státní památkové péči (20/1987 Sb.) a zákon o prodeji a vývozu předmětů kulturní hodnoty (71/1994 Sb.).

Příkladem je zmíněná Freundova sbírka: některé obrazy byly v souvislosti s jejich vydáním ŽM prohlášeny na základě návrhu NG za kulturní památku, takže jejich nový nabyvatelé, všichni čtyři občané USA, mohli sice tyto předměty formálně restituovat, ale již je nemohli vyvézt do země, kde trvale žijí.

Nutno říci, že i samotná restituce byla v daném případě možná pouze díky benevolenci ŽM, které je nestátní institucí a řídí se při vydávání děl vlastními, spravedlivému řešení mnohem více odpovídajícími pravidly.

4) Pokládám za nutné zmírnit požadavek přímého příbuzenství v posuzování toho, kdo může a kdo nemůže být oprávněným žadatelem. Holocaust byl nepochybně genocidou. Požadavek přímého příbuzenství se mi proto v daném ohledu jeví jako jednoznačně diskriminační.

5) A nakonec: dosud se jen málo bere v úvahu problematika tzv. „darů za vývozní povolení“ či dalších převodů uměleckého majetku, který nebyl přímo konfiskován, nicméně jeho původní majitelé k němu pozbyli vlastnických práv v období nesvobody. To je obecně definováno (mj. i zákonem 212/2000 Sb.) jako období od 29. 9. 1938 do 8. 5. 1945. Zatím se, až na nedávno vyšlou publikaci *Výkupné za život* od Heleny Krejčové, o období druhé republiky téměř nemluvalo. Tyto dary za vývozní povolení se ale zdaleka nenacházejí pouze ve sbírkách UPM, ale i v řadě dalších institucí, např. v pražské Národní galerii.

ALICE MARXOVÁ

KULTURNÍ PROGRAM V HAGIBORU

(Vinohradská 159, Praha 10)

■ Ve středu **12. srpna** od 15.00 se v kavárně Miriam uskuteční beseda s **Davidem Peterem**, studentem rabínského učení z ješivy Merkaz Harav, na téma „O židovství v Izraeli“.

■ V pondělí **31. srpna** se od 15.30 v koncertním sále koná koncertní odpoledne. Hrají žáci **Gymnázia Jana Nerudy** s hudebním zaměřením, klavírní doprovod doc. Věra Langerová.

Změna programu vyhrazena.

GOLEM V GUTTMANOVĚ GALERII

■ Do **počátku října** je v pražském Židovském muzeu v Galerii Roberta Guttmanna (U Staré školy 3, Praha 1) přístupný dotykový objekt výtvarníka Petra Nikla s názvem **Golem. Hledej znak či slovo k jeho oživení**.

PETER KIEN V TEREZÍNĚ

■ V prostorách terezínské Malé pevnosti pokračuje (**do 14. září**) velká výstava téměř tří stovek výtvarných děl a textů tohoto významného židovského umělce. Ukazuje dosud neznámé fotografie a dokumenty vztahující se k jeho životu (viz Rch 7/2009).

ALEŠ VESELÝ V LITOMYŠLI

■ Do konce léta je možno v bývalém zámeckém pivovaru v Litomyšli zhlédnout kresby, grafiky a modely Aleše Veselého, v historickém centru města pak jeho monumentální objekty (viz strana 14).

SRPEN V HARTMANICÍCH

■ Rekonstruovaná synagoga z roku 1884 nabízí stálou rozsáhlou a výborně připravenou expozici na téma spolužití Čechů, Němců a Židů na Šumavě. Budova je přístupna denně kromě pondělí od 9.00 do 18.00. Kontakt: hartmanice@email.cz. Konají se zde také koncerty:

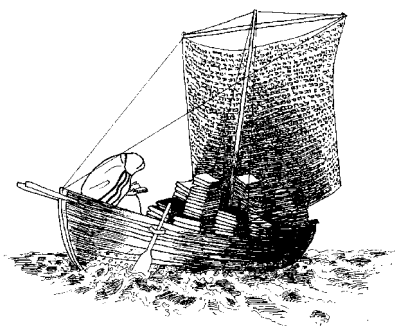
■ **8. 8.** – koncert flétnistky **Lenky Baarové**; **15. 8.** – vystoupí klavírista **Karl Petersson**; **20. 8.** – se koná koncert **benešovských učitelů**; **29. 8.** zahraje na housle **Michal Ševčík**. Všechny koncerty začínají v 18.00.

HUDBA V SYNAGOGÁCH PLZEŇSKÉHO REGIONU

■ Letos probíhá již osmý ročník koncertů v západočeských synagogách. V srpnu a v září se konají následující koncerty:

V plzeňské Staré synagoze vystoupí **31. srpna** pěvecký soubor **Octopus pragensia** s programem nazvaným **Nářky**,

KULTURNÍ POŘADY

Kresba Marcely Sidonové pro Luach 5770.

slzy, zármutek a prosby v hudbě 16. století (18.00).

V hartmanické synagoze se **6. září** koná vystoupení přední české harfenistky **Kateřiny Englichové** (17.00) a v Plzni ve Velké synagoze zahraje **17. září** od 19.00 vynikající britská houslistka **Ida Haendelová** (původem z Chelmu).

TÝDEN ŽIDOVSKÉ KULTURY V HOLEŠOVĚ

■ Ve dnech **2.–8. srpna** proběhne v Holešově (v Šachově synagoze, Kině Svět a v prostorách holešovského zámku) IX. ročník festivalu **Týden židovské kultury**.

Program zahrnuje jako vždy koncerty vážné i moderní hudby, výstavy (Evy Milotové a Romana Šafránka), divadelní představení (*Romeo, Julie a tma*), besedy (A. Lustig, L. Pavlát, I. Klíma, E. K. Sidon), filmová představení dokumentárních i hraných snímků (např. *Legenda o živých, Eichmann*), přednášky.

■ V úterý **4. 8.** se v 16.00 v Šachově synagoze koná tryzna za umučené holešovské Židy.

■ Na závěr festivalu v sobotu **8. 8.** od 20.30 zahrají v zahradě zámku Barbora Baranová a Tomáš Novotný z Ostravy a Pressburger Klezmer Band ze Slovenska.

Na všechny akce vstup zdarma. Podrobné informace o programu lze nalézt na www.olam.cz. (Pro přespolní možnost ubytování v tělocvičně sokolovny za symbolický poplatek, popřípadě další možnosti ubytování v Holešově a jeho okolí.)

SYNAGOGA TURNOV

■ Ve čtvrtek 13. 8. v 18.00: **Písňe a tance sefardských Židů**. Tančí Alice Salayová – Alsia s hudebním doprovodem.

■ V sobotu 22. 8. v 18.00: přednáška **Hebrejský jazyk a písmo**.

■ Od 5. srpna výstava: **Židovské hřbitovy Čech a Moravy**, fotografie Pavla Jakubce.

JAROSLAV RÓNA V HRADCI KRÁLOVÉ

■ Do **6. září** je v Galerii moderního umění v Hradci Králové otevřena výstava obrazů a plastik sochaře a malíře **Jaroslava Róny** s názvem **Za naším světem**. Obrazy jsou zasazeny do prostoru mezi utopií a mýtem, na hranu mezi představou, snem a podobstvím o minulosti a budoucnosti. K výstavě je vydán katalog.

HUNDERTWASSER V KARLOVÝCH VARECH

■ Do **30. 8.** je v Galerii umění v Karlových Varech výstava grafických listů **Friedensreicha Hundertwassera** (1928–2000), slavného rakouského architekta, grafika a malíře, jehož dílo je prostoupeno přírodními tvary, nerovnými liniemi, spirálami a pestrou barevností. Malířská tvorba Hundertwassera, malby i grafika, je inspirovaná vídeňskou secesí a je stylově nezařaditelná. Jeho díla jsou pestrobarevným spojením konkrétních a abstraktních prvků, typické je zjednodušení, stylizace, lineární abstrakce, častým motivem je spirála. Cyklus osmi grafických listů **Nana Hyaku Mizu**, který je ve Varech představen, pochází z let 1968 až 1972.

PAŘÍŽSKÁ LÉTA JOSEPHA ROTHA

■ V pařížském Muzeu židovského umění a historie je do **4. října** otevřena výstava, která dokumentuje poslední období života slavného spisovatele Josepha Rotha, jeho pařížský exil v letech 1933–1939. Výstava představuje rukopisy, korespondenci, první vydání knih, fotografie a audiovizuální dokumenty, které ukazují jeho tehdejší práci a společnost, většinou spisovatelů podobného osudu.

LUACH 5770

■ V druhé polovině srpna vychází židovský diář – **Luach na rok 5770** (2009/2010). Obsahuje přehled židovských svátků a významných dní, týdenní židovský i občanský kalendář, základní modlitby a požehnání v hebrejštině s českým překladem, adresář a informace o židovských obcích a organizacích. Ilustrace nakreslila Marcela Sidonová.

Kalendář bude v prodeji na rabinátě, FŽO a v redakci Roš chodeš za 80 Kč, ve vybraných knihkupectvích bude doporučená cena 110 Kč. Při zaslání poštou bude k ceně 80 Kč účtováno poštovné 20 Kč. Objednávky zasílejte laskavě do redakce Roš chodeš (Izraelská 1, 130 00 Praha 3; e-mail: roschodes@sefer.cz) nebo na FŽO (Maiselova 18, 110 00 Praha 1; e-mail: a.kodytkova@email.cz). at

KURZ PRO KAHAL-CIBUR

■ Vysoké svátky se blíží a pro zájemce připravuje Škola pro *šelichej cibur* (ty, kdo vedou modlitby) organizovaná FŽO a JDC kurz pro účastníky bohoslužeb. Povede ho rabín M. Dušínský se svými spolupracovníky a během kurzu se dozvíte informace a osvojíte si dovednosti, které pomohou při řadě rituálů během svátečních bohoslužeb (zpěv Barechu, troubení na šofar, pronášení kiduš, stavba suky, modlitba s lulavem, tanec o Simchat Tora ad.).

Kurz se koná v těchto termínech: každou srpnovou a zářijovou středu (**5., 12., 19. a 26. 8.; 2., 9., 16., 23. a 30. 9.**) a **7. 10.** vždy od 19 do 21 hodin v Židovské radnici, v midraše Uzi, Maiselova 18, Praha 1. Každá lekce stojí 20 Kč, účastníkům se doporučuje, aby si přinesli nahrávací zařízení (PC, videokameru). Zájemci, registrujte se na rabinátě ŽOP: novakova@kehi laprag.cz, tel.: 224 800 849.

HRY HAKOACH

■ Sportovní klub Hakoach si vás, vaše rodiny i přátele dovoluje pozvat na již 15. sportovní hry, které se tentokrát uskuteční v hlavním městě, a to od **11. do 13. 9. 2009** v areálu České zemědělské univerzity v Praze-Suchdole. Zvláště zveme celé rodiny i s malými dětmi! Pro mimopražské je zajištěno ubytování na koleji, cena lůžka je 290 Kč.

■ Program her:

Pátek **11. 9.**: Kabalat šabat v 18.00 ve Španělské synagoze, následuje Bejt café (moderuje P. Gyori).

Sobota **12. 9.**: Po registraci a slavnostním zahájení začínají v 10.00 soutěže: volejbal, beach volejbal, pétanque, fotbal a tenis. Pro turisty je připravena procházka po okolí. Dětem se budou věnovat v rámci samostatného programu zkušené pedagogové. Možnost občerstvení v areálu.

Slavnostní večer s vyhlášením vítězů, rautem a tancem je od 20.00 v budově č. 12.

Neděle **13. 9.**: soutěže od 10.00, všechny sporty a navíc soutěž ve stolním tenise. Znovu zajímavý program pro děti. Pro zájemce prohlídka Židovského muzea.

Pro další informace je k dispozici e-mailová adresa: info@hakoach.cz.

Těšíme se na vás v Suchdole, za Výbor Hakoach
Zoša Vyoralová

WIZO

■ Milé členky, naše první schůze po prázdninách se koná **23. září** v 15.00 v přízemí ve velkém sále Židovské radnice (Maiselova 18, Praha 1). Výbor se sejde **16. září** v 15.00 v Jáchymově ulici č. 3.

VÝZVY ZPRÁVY

INZERCE

■ WIZO Praha připravuje poznávací zájezd do Izraele, který se uskuteční ve dnech **15.–22. října 2009**. Cena (30 500 Kč) zahrnuje leteckou dopravu, všechny taxy, dopravu klimatizovaným autobusem po Izraeli, ubytování ve dvoulůžkových pokojích s příslušenstvím, polopenzí, vstupy na akce podle programu, doprovod česky mluvící průvodkyně a cestovní pojištění. V programu jsou zahrnuty všechny významné památky, koupání ve Středozemním moři, v Mrtvém moři a jezeře Kinnet. Zájemci, zasílejte laskavě písemné přihlášky **do 31. srpna** na adresu: WIZO, Maiselova 18, 110 01 Praha 1. Na první informativní schůzce se sejdem **9. září** ve 14.00 v přízemí v Jáchymově ulici č. 3, Praha 1. Těším se na vás.

Ing. *Zuzana Veselá*, předsedkyně WIZO

STŘEDISKO SOCIÁLNÍCH SLUŽEB ŽO V PRAZE

■ Pořádá pro sjezdaře, běžkaře i nelyžaře, pro plavce a milovníky hor od 3 do 99 let ve dnech **10. 1. až 17. 1. 2010** pobyt v Ramsau Dachstein v pensionu Adlerhorst. Ceny mírné, ubytování podle vašeho přání. Cesta autobusem (za 1990 Kč) trvá 4 hodiny.

Zájemci, hlase se laskavě co nejdříve u paní Rut Sidonové, tel. 602 373 597, sidonova@kehilaprag.cz.

PRÁZDNINOVÝ INTENZIVNÍ KURZ HEBREJŠTINY

■ Rádi bychom vám nabídli intenzivní kurz hebrejštiny. Výuku povede zkušená profesorka ulpanu z Izraele, která přiletí na celý **srpen** vyučovat. Kurz se bude konat v prostorách Židovské obce v Praze. Bude rozdělen na začátečníky a pokročilí studenty. Předpokládaná výuka: od pondělka do středy od 17 do 20.15 (4 studijní hodiny) začátečníci; od úterý do čtvrtka od 17 do 20.15 pokročilí. Cena výuky záleží na počtu přihlášených osob. Přihlásit se můžete na dagmar.daja@seznam.cz nebo tel.: 723 389 407.

VÝZVA

■ Hledáme zkušenou a vlídnou chůvu ke hlídání našeho syna (9 měsíců). Bydlíme v Praze 5. Kontakt v redakci Rch.

LIPANY

Východné Slovensko

Lipany sú malým mestečkom asi v polovici cesty medzi Starou Lubovňou a Prešovom. Ako mnoho východoslovenských miest, aj Lipany majú bohatú a pomerne málo známu židovskú minulosť. Počiatky náboženskej obce nepoznáme, ale zaznamenané je, že Chevra Kadiša pracovala v Lipanoch od r. 1840, r. 1848 vo mestečku žilo 142 Židov. Okolie obývali ďalšie stovky (asi 800) veriacich, pre ktorých boli Lipany prirodzeným centrom náboženského života. Dôsledkom bolo osamostatnenie miestnej ŽNO (r. 1873) a budovanie potrebnej infraštruktúry. Na prelome 19. a 20. storočia pod predsedníctvom Dávida Händlera dosiahla obec vrchol svojho rozkvetu. Synagóga bola pôvodne drevená, r. 1929 ju nahradila murovaná stavba, ktorú projektoval Ing. Eugen Bárkany (známy aj ako historik slovenského židovstva). Dnes už budova nejestvuje.

Snád' stojí za pozornosť pozrieť sa na časť chronológie významných udalostí mesta Lipany, ako ich zaznamenáva oficiálna stránka mesta: r. 1939 – vyhlásenie Slovenského štátu (14. 3.); určenie dôverníkov a správcov v židovských priemyselných a iných podnikoch; zverejnenie výsledkov zo sčítania ľudu z roku 1938, Lipany majú 303 domov, 1806 obyvateľov, k židovskému náboženstvu sa hlási 298 obyvateľov; zákaz vykonávania praxe židovskými lekármi; r. 1941 – zriadenie odbočky Ústredne Židov; zákaz zamestnávania Židov v štátnych službách; likvidácia židovských obchodov; sústreďovanie Židov a transporty (máj); dražby židovských hnutelných vecí prešlých na štát (u 90 rodín); r. 1943 –

Cintorín v Lipanoch. Foto autor.

ukončenie arizácie židovského majetku. Toľko z internetovej stránky mesta, ktorú citujem bez komentára.

Dnes je jediným hmotným pamätníkom židovskej minulosti Lipan cintorín z prvej polovice 19. st. V rámci revitalizácie starých cintorínov previedlo detašované pracovisko ÚZŽNO v Banskej Bystrici v roku 2005 jeho rekonštrukciu. **J. F.**

ŽNO BRATISLAVA

V mesiaci **august** oslaví: pán Viliam Belák – 89 rokov; pán MUDr. Vladimír Cupaník – 60 rokov; pani Eva Dolinská – 71 rokov; pani Jitka Ecksteinová – 80 rokov; pani JUDr. Anna Fialová – 87 rokov; pani Getrúda Guttmannová – 90 rokov; pán Mgr. Alexander Kemény – 55 rokov; pani Klára Lúčanová – 89 rokov; pán Ing. Ludovít Nágel – 94 rokov; pani Mária Nemešová – 71 rokov; pani Eva Reichová – 74 rokov; pani Mgr. Magdaléna Schlüsslerová – 73 rokov; pán Ing. Alexander Singer – 93 rokov; pán Ing. Peter Szalai – 71 rokov; pani Natália Tagerová – 76 rokov; pani Klára Ungerová – 90 rokov; pani Alisa Verchacká – 71 rokov; pán Ing. Otto Wagner – 85 rokov, a pani Elvíra Weissová – 94 rokov. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO BRNO

V **srpnu** oslavujú narodeniny naši členové: pani Milena Balbinderová, nar. 18.8. – 74 rokú; pan Jindřich Feinberg, nar. 28.8. – 86 rokú; pan Peter Fischer, nar. 29.8. – 63 rokú; pani Ivana Nepalová, nar. 6.8. – 34 rokú; pani Zuzana Prudilová, nar. 17.8. – 54 rokú; pan František Redlich, nar. 9.8. – 77 rokú, a pani Eva Solařová, nar. 18.8. – 74 rokú. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO DĚČÍN

Naši oslavení v **srpnu**: pan Eduard Braun, nar. 20.8. – 60 let; pani Irena Dousková, nar. 18.8. – 46 let; pani Romana Kalová, nar. 7.8. – 41 let; pan Vladimír Kovtun, nar. 21.8. – 46; pan Pavel Malina, nar. 5.8. – 66; pani Blanka Marková, nar. 8.8. – 72 let; pani Kaethe Pelzmann, nar. 29.8. – 57 let; pani Isabela Santusová, nar. 25.8. – 52 let; pan MUDr. Bohumil Skála, nar. 29.8. – 54 let, a pan Jiří Šetelík, nar. 26.8. – 54 let. Všem blahopřejeme. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO KARLOVY VARY

V měsíci **srpnu** oslaví své narodeniny naše členka pani Ester Nečasová, nar. 24.8. – 87 let. Všetchno nejlepší, *ad mea veesrim šana!*

ŽNO KOŠICE

Srdečne blahoželáme a prajeme dobré zdravie a všetko najlepšie našim **augustovým** oslávencom: pani Veronika Vargová, nar. 8.8. – 82 rokov; pán Zoltán Zuna, nar. 14.8. – 81 rokov; pani Rita Tholtová, nar. 2.8. – 76 rokov; pani Prof. Ing. Miriam Gálová, DrSc. nar. 8.8. – 74 rokov, a pani JUDr. Margita Grünwaldová, nar. 24.8. – 74 rokov. Srdečne blahoželáme, *ad mea veesrim šana!*

**ZPRÁVY
Z OBCÍ****ŽO OLOMOUC**

V měsíci **srpnu** oslaví životní jubilea naši členové: pani Marie Bínová, nar. 9.8. – 71 let; pan Jindřich Buxbaum, nar. 30.8. – 56 let; pani Simona Dorazilos, nar. 7.8. – 37 let; pani Jarosavá Gregorová, nar. 24.8. – 63 let; pani Miluška Ottová, nar. 19.8. – 66 let, a pan Dr. Ing. Jiří Schreiber, CSc., nar. 22.8. – 84 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO OSTRAVA

V **srpnu** slaví narodeniny tito naši členové: pani Libuše Bártová, nar. 31.8. – 62 let; pan Dalimil Čech, nar. 25.7. – 28 let; pan Pavel Färber, nar. 29.8. – 60 let; pan David Färber, nar. 13.8. – 34 let; pan Rudolf Gross, nar. 1.8. – 63 let; pani Lidia Kohoutková, nar. 4.8. – 69 let; pani Věra Lomská, nar. 11.8. – 85 let; pan Ladislav Madrý, nar. 12.8. – 79 let; pan David Markovič, nar. 21.8. – 29 let; pani Gertruda Mayerová, nar. 9.8. – 83 let; pani Draho-míra Nicielníková, nar. 29.8. – 64 let; pan Otto Ruml, nar. 14.8. – 75 let; pani Mgr. Zuzana Skácelová, nar. 4.8. – 76 let; pan Pavel Šik, nar. 16.8. – 38 let; pani Marie Lichnovská, nar. 21.8. – 81 let, a pani Milada Šupolová, nar. 29.8. – 35 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO PLZEŇ

V **srpnu** oslaví narodeniny: pani Eva Kokošková, nar. 1.8. – 25 let; pani JUDr. Jindřiška Weiniger, nar. 6.8. – 58 let; pani Hedvika Trenková, nar. 9.8. – 84 let; pani Anita Pecková, nar. 30.8. – 61 let, a pan Ing. Jiří Tanzer, nar. 31.8. – 72 let. Jubilatům přejeme zdraví, štěstí a osobní spokojenosti. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO PRAHA

V **srpnu** oslavují: pani Berta Albrechtová, nar. 2.8. – 80 let; pan Mark Bljumental, nar. 21.8. – 83 let; pani Jana Dubová, nar. 30.8. – 83 let; pani Eva Dvořáková, nar. 31.8. – 80 let; pan Max Froněk, nar. 2.8. – 89 let; pan Jiří Justic, 24.8. – 86 let; pani

Emilie Křančilová, nar. 5.8. – 93 let; pani Marianna Müllerová, nar. 16.8. – 89 let; pani Alexandra Slačalková, nar. 31.8. – 87 let; pan Jindřich Steindler, nar. 11.8. – 86 let; pani Malči Svobodová, nar. 19.8. – 94 let; pani Leopoldina Šimonová, nar. 28.8. – 89 let; pani Marieta Šmolková, nar. 10.8. – 88 let; pani Miroslava Tůmová, nar. 5.8. – 92 let; pan Ludevít Věgh, nar. 26.8. – 88 let, a pani Raja Žádníková, nar. 25.8. – 80 let. *Ad mea veesrim šana!*

Úmrtí:

Dne 14. června zemřela pani Liselotte Teltscherová ve věku 87 let.

Dne 28. června zemřela pani Gertruda Löwyová ve věku 96 let. Se zesnulou jsme se rozloučili 30. června v obřadní síni Nového židovského hřbitova.

Dne 30. června zemřela pani Alice Rubesová ve věku 89 let.

Dne 2. července zemřela ve věku 100 let pani Marie Binková, pohřeb se uskutečnil 3. července v obřadní síni Nového židovského hřbitova.

Dne 3. července zemřela pani Edith Michajlovová ve věku 71 let.

Dne 23. července zemřel pan Jan Bišický ve věku 62 let. Se zesnulým jsme se rozloučili 24. července v obřadní síni Nového židovského hřbitova.

Zichrona livracha.

ŽNO PREŠOV

V mesiaci **august** 2009 sa dožívajú životných jubileí tito členovia Židovskej náboženskej obce: pani Mgr. Ilma Mitrovčáková, nar. 20.8. – 73 rokov; pán PaedDr. Peter Chudý, nar. 21.8. – 59 rokov, a pani MUDr. Katarína Kriššáková, nar. 29.8. – 58 rokov. Všetkým oslávencom prajeme s celého srdca *Ad mea veesrim šana!*

ŽNO RIMAVSKÁ SOBOTA

V mesiaci **august** má sviatok narodenín člen našej komunity pán JUDr. Tomáš Rybár, nar. 22.8. – 31 rokov. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO TEPLICE

V **srpnu** oslaví narodeniny tito naši členové: pan Tomáš Pulc, nar. 20.8. – 40 let; pan Michal Lebovič, nar. 13.8. – 46 let, a slečna Renata Becková, nar. 25.8. – 31 let. *Ad mea veesrim šana!* Přeje Židovská obec Teplice

ŽO ÚSTÍ NAD LABEM

V měsíci **srpnu** oslaví narodeniny členka naší obce pani Renata Lančová. Všichni členové naší obce jí přejí do dalších let hodně zdraví a pohody. *Ad mea veesrim šana!*

BOJKOTOVAT IZRAEL JE NEZÁKONNÉ

Soud Rady Evropy se sídlem ve Štrasburku rozhodl, že bojkotovat izraelské zboží je nezákonné a diskriminační. Za takové pokládá i výzvy k bojkotu. Rozhodnutí padlo v rámci kauzy komunistického starosty malého francouzského města Seclin Jeana-Clauda Fernanda Willema, který v říjnu 2002 oznámil, že vyzve radnici k tomu, aby bojkotovala izraelské zboží. Proti tomu se ohradili místní Židé, došlo k soudu, který se dostal až do Štrasburku. Tam se obrátil starosta s tím, že volání po bojkotu bylo součástí legitimní politické debaty a že byla porušena jeho svoboda projevu. Soud složený ze zástupců sedmi států rozhodl šesti hlasy proti jednomu (překvapivě soudci z ČR), že Willemovy námitky jsou neoprávněné. Rozsudek přivítalo izraelské ministerstvo zahraničí: „Teď bude ve všech evropských zemích jasné, že existuje precedent, který říká, že takové výzvy k bojkotu jsou diskriminační.“

SOUD S VRAHY V PAŘÍŽI

V červenci se konal soud s 27 lidmi (mezi nimi bylo 9 žen), kteří se před dvěma lety v Paříži účastnili únosu, mučení a vraždy třiatřicetiletého židovského mladíka Ilana Halimiho. Někteří byli v době zločinu nezletilí a všichni patřili k muslimskému gangu zvanému Barbaři. Vrah Halimiho a vůdce „Barbarů“ Júsuf Fofana (zvaný též Ossama či Mohamed) byl odsouzen k doživotnímu vězení, dvacet čtyři jeho kompliců dostalo tresty od 6 měsíců po 18 let vězení, dva byli propuštěni.

Brutální vražda velmi znepokojila francouzské židovské společenství, které je největší v západní Evropě. Současně zdůraznila potřebu čelit růstu rasismu a antisemitismu na chudých pařížských předměstích, v nichž žijí hlavně muslimové a kde nenávisť vůči Izraeli přerůstá do protizidovských akcí.

MADOFF ODSOUZEN NA 150 LET

Finančník Bernard Madoff (71) byl v červnu odsouzen soudem v New Yorku na 150 let vězení. Madoff svým klientům, k nimž patřila řada židovských osobností a organizací včetně univerzit, nemocnic a charitativních organizací, zpronevěřil celkem 65 miliard dolarů. Trest přijal klidně a vyjádřil lítost na tím, čeho se dopustil.

NA PAMÁTKU ATENTÁTNÍKŮ

Německá vláda uctila památku strýčků atentátu na Hitlera. Stalo se to pětadesát let po jejich popravě 20. července 1944. Toho dne byli plukovník Klaus Graf Schenk von Stauffenberg a tři další armádní příslušníci

ZPRÁVY ZE SVĚTA

Znamení z domu, kde údajně bydlel Maharal. (19. stol.)

zastřeleni u budovy Bendlerblock krátce poté, co selhal jejich pokus o bombový útok na Hitlera. Dlouho po válce na atentátnících lpělo stigma zrádců, kterým je ocejovali nacisté. I současní historici se nemožou shodnout na jejich skutečných motivech, neboť původně se jednalo o lidi, kteří Hitlera podporovali.

V září 2008 byla poblíž ministerstva vnitra v Berlíně odhalena busta Georgu Elserovi, který se pokusil vůdce zabít již v listopadu 1939 – do pivnice, kde byl Hitler a jeho přátelé, umístil bombu. Nacisté však z podniku odešli nečekaně dříve, Elser byl zatčen a zemřel roku 1945 v Dachau.

ZMĚNA RITUÁLU

KVŮLI MEXICKÉ CHŘÍPCE

Z obavy před nákazou tzv. mexickou chřipkou změnil rabi Jakov Arje Alter, jedna z vůdčích osobností chasidského světa v Izraeli, šabatový rituál. Zatímco při slavnostním požehnání nad vínem je obvyklé, že všichni přítomní se napijí ze společného poháru, rabin nedávno nařídil, aby každý pil ze svého umělohmotného kalíšku, do něhož se káplo jen trochu vína z jeho sklenice. Alter je obecně znám úzkostlivou starostí o zdraví – během epidemie ptačí chřipky odmítal jíst vejce. O jeho dědovi, významném učenci Abrahamovi Mordechaji Alterovi, se naopak traduje následu-

jící historika: Když navštívil roku 1900 Izrael, spatřil člověka, který se rozpakoval napít se ze společné číše. Rabi ho napomenul: „Stovky lidí už z tohoto poháru pily a ty si snad myslíš, že není dost čistý?“

GENETICKÁ MAPA BLUDNÉHO ŽIDA

Genetici z Lékařského centra Šeba v Izraeli a z New York University spustili první světový projekt, který se zabývá mapováním genů židovského národa ve Svaté zemi a jejich proměn během tisíciletého života v diaspoře. Výsledky mohou být užitečné pro zjištění genů spojených se specificky „židovskými nemocemi“. Zatímco v Izraeli se shromažďují krevní vzorky od dobrovolníků sefardského původu, v New Yorku se zabývají lidmi původu aškenázského, dále Židy původem ze Sýrie a Íránu. Vědci se domnívají, že k práci na projektu je nejvyšší čas, neboť výzkum komplikují smíšená manželství Židů různých etnických původů v Izraeli a Židů a lidí nežidovského původu v USA.

HARRY POTTER A ŽIDÉ

V červenci měl premiéru šestý zfilmovaný díl ságy o čarodějnickém učni Harry Potterovi od britské autorky J. K. Rowlingové. Snímek *Harry Potter a princ dvojí krve* bude zřejmě přijat nejméně stejně nadšeně jako díly předcházející. Mezi řadou recenzí hodnotících poslední film a „fenomén Potter“ se objevily i úvahy o „židovské“ stránce knih a jejich zfilmovaných verzí. Příběh osiřelého chlapce, který bojuje proti zlu, jež reprezentují zastánci „čisté krve“ toužící ovládnout rasově jednolitý svět, představuje kromě napínavé a vtípné četby i kritický obraz veškerých rasových a etnických čistek. *am*

רוש חודש
ROŠ CHODEŠ

Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341, www.fzo.cz Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, Telefon / fax 242 487 330, e-mail: roschodes@sefer.cz. Redakce: Jiří Daniček, Alice Marxová, Tomáš Pěkný (šéfredaktor). Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádané rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Distribuci pro předplatitele provádí v zastoupení vydavatele společnost Mediaservis s.r.o., Zákaznické centrum Moravské nám. 12D, 659 51 Brno, tel.: 541 233 232; fax: 541 616 160, e-mail: zakaznickecentrum@mediaservis.cz, reklamace: 800 800 890. Předplatné pro Slovensko MAGNET press, Slovakia s.r.o. P.O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20,30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí vyřizuje administrace Roš chodeš. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 31. 7. 2009. **Cena 15 Kč (SR: 0,93 €)**